

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Dominik Beránek

Závěť jako projev autonomie vůle zůstavitele

Diplomová práce

Olomouc 2023

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Závěť jako projev autonomie vůle zůstavitele vypracoval samostatně a citoval jsem veškeré použité zdroje. Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 94 434 znaků včetně mezer.

V Opavě dne 13.3.2023

.....
Dominik Beránek

Obsah

Seznam použitých zkratk.....	4
Úvod	5
1 Obecně o problematice pořízení pro případ smrti.....	8
2 Závěť.....	11
2.1 Negativní závěť.....	26
3 Allografní závěť.....	29
3.1 Svědkové závěti.....	33
4 Holografní závěť	35
4.1 Úskalí při pořízení pro případ smrti ve formě holografní závěti	35
5 Praktická využitelnost jednotlivých typů závěti	37
6 Důkazní břemeno ve sporech o dědické právo	38
Závěr.....	39
ZDROJE	40
Komentáře.....	40
Monografie.....	40
Odborné časopisy.....	41
AD Notam	41
Bulletin advokacie	41
Časopis pro právní vědu a praxi	42
Soukromé Právo	42
Právní rozhledy.....	42
Právník.....	42
Judikatura	42
Ústavní soud.....	42
Nejvyšší soud	42
obecné soudy	43
cizozemské soudy.....	43
Právní předpisy.....	43
Akademické práce, internetové zdroje a ostatní	44
Abstrakt	45
Klíčová slova	45
Abstract	45
Key Words	46

Seznam použitých zkratek

DZ	Důvodová zpráva
ABGB	rakouský obecný zákoník občanský
OZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
tzv.	takzvaný
např.	například
apod.	a podobně

Úvod

Zaměření své diplomové práce na oblast vztahující se k závěti jako projevu vůle zůstavitele jsem si vybral z důvodu přesahujícího svým významem dnešní dobu a přímou použitelnosti v právní praxi. Dědické právo je velmi důležitým a praktickým odvětvím občanského práva, na druhou stranu, navzdory své důležitosti mu není odbornou veřejností věnováno tolik pozornosti, kolik by si zasloužilo. O dědickém právu nebylo ani zdaleka napsáno obdobné množství komentářů, monografií a článků, jako je tomu v jiných odvětvích soukromého práva. Můžeme se snažit sebevíce, ale každý z nás nejspíše v průběhu svého pobytu na této planetě přijde do kontaktu s dědickým právem. Nejen z tohoto důvodu je tedy nezbytné zabývat se dědickým právem a jeho problematickými aspekty.

Práce si klade za cíl kriticky zhodnotit jednotlivé možnosti vztahující se k pořízení pro případ smrti, jakož i upozornění na některé méně známe, ale důležité problematické aspekty jednotlivých typů pořízení pro případ smrti a jejich použitelnosti v praxi (dále též „závěť“). Důraz bude kladen zejména na allografní závět a na způsob, jakým má zůstavitel projevít souhlas s obsahem takovéto listiny. Diplomová práce se dotkne i okruhu okolností vztahujících se k formě a obsahu, předpokladům vzniku, zániku a následkům sepsání závěti. O značné obtížnosti sepsat pořídít pro případ smrti svědčí, kromě striktních zákonných náležitostí, jejichž nedodržení je sankcionováno neplatností, svědčí i judikatura Nejvyššího soudu, která je často odbornou veřejností shledávána jako kontroverzní. Pozornosti práce bude soustředěna rovněž na zkoumání vlastností požadavků kladených na svědky závěti. Diplomová práce se bude vztahovat na právní úpravu účinnou k 1. únoru 2023, v případě, že bude odkazováno na úpravu dřívější, bude toto výslovně v textu uvedeno a čtenář na tuto skutečnost upozorněn.

Pro účely diplomové práce byly použity zejména čtyři typy zdrojů. Prvním typem zdrojů je komentářová literatura, které hrají, ostatně jako ve všech jiných odvětvích práva, důležitou a nezastupitelnou roli při poznávání smyslu a účelu komentovaných ustanovení. Nabízí náhled na komentovanou problematiku vědeckou optikou, často i s odkazem na zahraniční zdroje, judikaturu a patřičnou akademickou argumentací. Druhým pramenem informací z něhož jsem čerpal jsou monografie. V monografiích se jednotliví autoři, popřípadě kolektiv, snaží upozornit na jednotlivé dílčí problematické aspekty vybraných institutů a rozvésti je, popřípadě nastínit možnosti řešení. Následujícím zdrojem poznání využitého v této diplomové práci jsou články publikované v některém z odborných časopisů. Texty psané touto formou se snažily upozornit na některé nastalé situace, porovnávat platnou právní úpravu s již neplatnou,

případně zahraniční právní úpravou a v neposlední řadě rovněž podnítit diskusi o nastíněné problematice a přispět tímto k většímu povědomí o právních institutech obsažených v odborném textu. Posledním, v práci ve větší míře využívaným a citovaným, prostředkem poznání je judikatura nejvyšších soudů. Judikatura, z níž se podává autoritativní výklad rozhodované problematiky v dané věci.

Pro účely vypracování diplomové práce byly stanoveny tyto výzkumné otázky:

- 1) Jaký typ závěti poskytuje zůstaviteli nejvyšší jistotu, že jeho poslední vůle bude naplněna?
- 2) Jakým způsobem by měl zůstavitel projevit souhlas s obsahem allografní závěti?
- 3) Jaké vlastnosti, schopnosti a dovednosti je nezbytné klást na svědky závěti?

Zároveň se budu snažit potvrdit, nebo vyvrátit následující hypotézu *Allografní závěť poskytuje zůstaviteli nejmenší jistotu, v porovnání s jinými pořízenými pro případ smrti, že bude jeho poslední vůle naplněna.*

Text diplomové práce je uspořádán celkem v sedmi kapitolách, přičemž po úvodu obsahujícího stanovení výzkumných otázek, hypotézy, zdůvodnění volby tématu a zhodnocení doposud publikovaných závěrů a zdrojů následuje část věnovaná zasvěcení do obecné problematiky pořízení pro případ smrti. V této kapitole budou připomenuty některé klíčové zásady, instituty významné pro dědické právo, smysl a účel dědického práva a jeho postavení v systému práva. Druhá kapitola je věnována závěti jako jedné z vůdčích možností zůstavitelova jednání pro případ smrti, je zde pojednáno o problematice odvolání a zrušení závěti, předpokladech pro možnost pořídit formou závěti a v neposlední řadě je zde k nalezení podkapitola věnovaná problematice tzv. negativní závěti, coby institutu, o jehož pojetí nepanuje v odborné literatuře úplná shoda. Jsou zde nastíněny argumentace zastánců různých pojetí negativní závěti a na závěr odůvodnění mého příklonu k jednomu či druhému pojetí negativní závěti. Následuje kapitola věnovaná allografní závěti, která je zaměřena na formu, obsah, předpoklady vzniku a zániku závěti. Součástí tohoto oddílu je podkapitola věnovaná svědkům závěti a jejich pojetí dle občanského zákoníku a notářského řádu, a problematice neplatnosti závěti ve vztahu k svědkovi, který je zároveň dědicem. V pořadí čtvrtá část se věnuje problematice holografní závěti zejména formě, obsahu, předpokladům pro vznik a zánik. Najdeme zde také část věnující se úskalím při pořízení pro případ smrti ve formě holografní závěti. Obsahem páté kapitoly je analýza praktické využitelnosti jednotlivých typů závěti, po které následuje kapitola věnovaná problematice důkazního břemene ve sporech

o dědické právo. Kapitola byla do práce zařazena v reakci na změnu postoje Nejvyššího soudu k této problematice. Následuje závěr, ve kterém dochází k zhodnocení závěrů, ke kterým jsem ve své diplomové práci dospěl a potvrzení či vyvrácení hypotézy.

Během práce na diplomové práci jsem objevil, z mého pohledu velmi zajímavou, doposud neprobádanou část dědického práva, která by si zasloužila hlubší analýzu, a sice problematiku dědění po katolických duchovních.

1 Obecně o problematice pořízení pro případ smrti

Přechod k demokratické formě vlády s sebou přinesl změny nejen společenské, ale i právní a nejinak tomu bylo i v oblasti dědického práva. Zde se zákonodárce rozhodl, na úrovni Listiny základních práv a svobod, pro výslovné zaručení dědického práva. Zákonodárce tak učinil v reakci na snahy komunistických režimů v jiných státech omezit možnosti dědění¹.

Jednou ze základních a stěžejních zásad moderního občanského práva je autonomie vůle, která musí být každým moderním soukromým právem striktně respektována. Ústavní soud při posuzování autonomie vůle dospěl k závěru, že „*Autonomii vůle jednotlivce jako základní právo a zároveň princip je pak třeba chápat jako esenciální náležitost demokratického právního státu (čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky)*“². Ústavní soud se vyjádřil k nezbytnosti respektovat vůli zůstavitelky již za dříve platné právní úpravy a dospěl k následujícímu závěru: „*Je proto třeba – podle přesvědčení Ústavního soudu – respektovat vůli zůstavitelky zanechat jediný majetek svému jedinému příbuznému, s nímž byla před svou smrtí ve velmi dobrém vztahu. Pokud tedy obecné soudy nepřiměřeně formálním přístupem k věci zaujaly názor opačný, porušily právo stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny.*“³ V dědickém právu nachází tato vůdčí zásada reflexi v podobě testovací svobody. Pojem testovací svoboda má svůj původ v testamentu, tedy závěti. Mohlo by se tedy zdát, že testament je jediným způsobem, jakým lze pořídit pro případ smrti, takový závěr je však nesprávný⁴. Bezouška z tohoto důvodu navrhuje požití přílehlavějšího pojmu *pořizovací svoboda* případně *svoboda určit dědice*⁵.

Pořizovací svoboda, tedy možnosti zůstavitele pořídit některým z taxativně stanovených pořízení pro případ smrti, možnosti volby dědice, výběru majetku, o kterém pořídí, vyděním a dalšími možnostmi projevu vůle⁶. Horák vnímá autonomii vůle jako možnost „*zůstavitele pořídit o svém majetku, jak je mu libo*“⁷. Možnost zůstavitele povolát k dědění určitého dědice bývá někdy vyjadřována latinským rčením *uti legassit super pecunia tutelave*

¹ TOMOSZEK, Maxim, VOMÁČKA, Vojtěch. Čl. 11 [Ochrana vlastnictví]. In: HUSSEINI, Faisal, BARTOŇ, Michal, KOKEŠ, Marian a kol. Listina základních práv a svobod. 1. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2021, marg. č. 4, citováno z beck-online.cz

² nálež Ústavního soudu ze dne 24. července 2007, sp. zn. I. ÚS 557/05, bod 27

³ nálež Ústavního soudu ze dne 21. dubna 2005, sp. zn. IV. ÚS 629/03

⁴ K důvodům nesprávnosti níže.

⁵ BEZOUŠKA, Petr. Civilněprávní otázky testovací svobody. Právník, 2014, roč. 153, č. 10, s. 817.

⁶ DVOŘÁK, Jan a kol. Občanské právo hmotné Díl čtvrtý: dědické právo. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 23

⁷ HORÁK, Ondřej a kol. Autonomie vůle zůstavitele podle občanského zákoníku z historické perspektivy. Brno: Masarykova univerzita, 2019, s. 157

suae rei, ita ius esto, tedy „*jak kdo ustanovil o svém majetku nebo o poručení nad svým hospodářstvím, tak budiž po právu*“⁸. Princip autonomie vůle byl považován za jeden z klíčových principů dědického práva již v dobách Rakousko-Uherské monarchie. Právě v této době Emanuel Tilsch vyzdvihuje nezbytnost respektovat autonomii vůle zůstavitele a jeho pořízení pro případ smrti⁹. Bylo-li uvedeno, že autonomie vůle zůstavitele spočívá v možnosti pořídit pro případ smrti a povolát určitou osobu jako svého dědice, pak nelze opominout možnost takovéto povolání dědice zrušit nebo změnit.¹⁰

Taková to autonomie vůle projevená zůstavitelem má své limity ve formě základních zásad soukromého práva, zejména se bude jednat například o výhradu veřejného pořádku, zákazu zneužití práva nebo zásady *pacta sunt servada*¹¹. Dále se bude jednat o omezení prostřednictvím práva na povinný díl¹². Nejedná se ovšem o to, že by zůstavitel musel nepominutelnému dědici zanechat určitý dědický podíl, ale o pohledávku nepominutelného dědice uspokojitelnou penězi, kterou má za povolaným dědicem¹³. Zákonodárcem zvolené řešení považují za správné, neboť povinnost zůstavitele zanechat nepominutelným dědicům určitý podíl, nebo snad dokonce určitou věc by vedlo k vytunelování autonomie vůle zůstavitele za tiché podpory státu. V případě dědické smlouvy je navíc tímto hraničním prvkem nemožnost pořídit o celé pozůstalosti, neboť podle § 1585 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „OZ“, popřípadě „občanský zákoník“) musí zůstat jedna čtvrtina pozůstalosti volná, aby s ní mohl zůstavitel naložit dle své vůle. Limitem autonomie vůle zůstavitele, tedy pořizovatele pro případ smrti, rovněž nemožnost prohlásit všechna budoucí pořízení pro případ smrti za neplatná, tato nemožnost vyplývá z ustanovení § 1581 občanského zákoníku.

Pořízení pro případ smrti je dědickým titulem, neboli právním důvodem dědění. Základní výčet dědických titulů se podává z § 1476 OZ. V souladu se zněním tohoto ustanovení vymezujeme následující dědické tituly, jedná se o dědickou smlouvu, závěť nebo zákon. Z daného výčtu lze všem pouze první dva zmíněné dědické tituly lze považovat za pořízení pro případ smrti. Pořízením pro případ smrti je dle § 1491 občanského zákoníku rovněž

⁸ SKŘEJPEK, Michal. Prameny římského práva. Fontes iuris romani. 2. vydání. Praha: LexisNexis CZ, 2004, s. 34

⁹ TILSCH, Emanuel. Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní. Část I. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 18-20, 67

¹⁰ Uvedené neplatí pro dědickou smlouvu, kterou, pokud není ujednáno jinak, nelze zrušit jednostranným právním jednáním.

¹¹ Zejména v případě dědické smlouvy či renunciační smlouvy.

¹² § 1492 OZ

¹³ ŠVESTKA, Jiří. Účel a základní zásady dědického práva. In: ŠVESTKA, Jiří a kol. Občanský zákoník: Komentář, Svazek IV, (§ 1475-1720). 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019, citováno z noveaspi.cz

dovětek. Nauka pořizení mortis causa chápe jako právní jednání, kterým jednotlivec předurčuje osud jeho majetku pro případ své smrti.¹⁴ Pořizení pro případ smrti jsou typově právní jednání, jenž mají vysoce osobní povahu. Jak zcela správně poznamenávají Elischer a Dachovský důvodem, již zmiňované osobní povahy pořizení pro případ smrti, je v především ochrana autonomie vůle zůstavitele, nikoli ochrana dědiců či ostatních smluvních stran¹⁵. Vystává tedy otázka, zda a do jaké míry je ustanovení chránící nepominutelné dědice nepostradatelnou součástí právního řádu. Domnívám se, že ochrana nepominutelného dědice má místo jen tam, kde je takovýto dědic nezletilý, omezen ve svéprávnosti či se soustavně připravuje na výkon svého budoucího povolání. V jiných případech považují ochranu nepominutelného dědice za nadbytečnou, neboť by se měl každý brát o své štěstí sám svými silami a prostředky.

¹⁴ DVOŘÁK, Jan a kol. Občanské právo hmotné Díl čtvrtý: dědické právo. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 52

¹⁵ ELISCHER, David, DRACHOVSKÝ, Ondřej. Několik zastavení nad renunciační smlouvou. Právník, 2021, roč. 160, č. 6, s. 427.

2 Závěť

Přijetí občanského zákoníku s sebou přineslo značné posílení volnosti zůstavitele, pokus více reflektovat jeho přání¹⁶ a standardizaci dědického práva, které se v důsledku tohoto mohlo přiblížit vyspělým evropským právním naukám. Dědické právo se tak z úplného okraje dostalo trošičku blíže středu zájmu nejen odborné, ale i laické veřejnosti¹⁷.

Závěť (dále též „*testament*“, „*poslední vůle*“, „*poslední pořizení*“) jest stěžejním a nejobvyklejším způsobem soukromého porřízení zůstavitele o pozůstalosti¹⁸, systematickým výkladem docházíme k závěru, že se jedná o druhý nejsilnější delační důvod. Chápeme ji jako zákonem povolené jednostranné právní jednání zůstavitele, přičemž tímto jednáním povolává nejméně jednu osobu¹⁹ za svého dědice a odkazuje mu celou pozůstalost, nebo stanoví podíl o určité velikosti na dané pozůstalosti²⁰. Legální definice testamentu je obsažena v občanském zákoníku, konkrétně § 1494 odst. 1, dle které se jedná o odvolatelný projev vůle, kterým zůstavitel pro případ své smrti osobně zůstavuje jedné či více osobám alespoň podíl na pozůstalosti, případně i odkaz. Výskyt legální definice je změnou oproti předcházející právní úpravě. Absence takovéto definice obsažené v zákoně nebyla v evropském prostředí ojedinělá a do dnešních dnů byla zachována v právní úpravě platné na území Slovenské republiky²¹. Někteří autoři považují poslední vůli za nejvýznamnější porřízení pro případ smrti²². V časech dávno minulých se objevili hypotézy, zdali není možné, aby za zůstavitele pořídila osoba od něj odlišná, jestliže k tomu bude mít zůstavitelův souhlas. Jak správně podotýká Tilsch²³ umožnění takovéhoho přístupu by vedlo ke značným komplikacím a třenicím. Koneckonců nemožnost pořídít pro případ smrti za zůstavitele jinou osobou byla obsažena již v § 564 obecného zákoníku občanského²⁴. Na tomto místě opět se potvrzuje,

¹⁶ usnesení Ústavního soudu ze dne 21. května 2019, sp. zn. I. ÚS 1145/19

¹⁷ BEZOUŠKA, Petr, HULMÁK, Milan, MELZER, Filip a kol. Pět let poté: Nové soukromé právo v předškolním věku. Právní rozhledy, 2019, č. 1, citováno z bekonline.cz

¹⁸ Důvodová zpráva k zákonu číslo 89/2012 Sb., občanský zákoník, k § 1494–1497

¹⁹ Může jich být ovšem více a je lhostejno, jestli se jedná o právnickou či fyzickou osobu.

²⁰ FIALA, Roman. § 1476 [Dědické tituly]. In: FIALA, Roman a kol. Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022. s. 15, marg. č. 3.

²¹ KUPKA, Ladislav. Dědičské právo hmotné. Bratislava: EUROUNION, 2104. s. 187

²² CHALUPA, Ivan a kol. Dědické právo. Základy soukromého práva IX. 1. vydání. Praha: C. H. Beck. 2018, s. 59

²³ TILSCH: Dědické právo rakouské..., s. 25–26.

²⁴ vyhlášen Císařským patentem císaře Františka ze dne 1. června 1811, č. 946 Sb. z. s. s účinností ode dne 1. května 1812, ve znění předpisů jej měnících a doplňujících ke dni 1.1.1925

o jak silný a nadčasový inspirační zdroj obecný zákoník občanský je. Opačný výklad nepřipouští ani aktuálně platná právní úprava²⁵ spolu s doktrínou²⁶ a judikaturou²⁷.

Dle DZ k občanskému zákoníku platí, že se pro závěť jako právní jednání zůstavitele uplatní požadavky na právní jednání upravené v první části OZ. V souladu s takto stanoveným pravidlem je požadavek na soulad poslední vůle s dobrými mravy²⁸²⁹, tento rozpor je následně sankcionován neplatností takového právního jednání³⁰³¹³². Jak naprosto přiléhavě uvádějí Lavický a Hrudík, dobré mravy jsou nedefinované a nedefinovatelné³³. Na tomto místě je nezbytné připomenout, že závěť, jakož i další pořízení pro případ smrti, musí splňovat i další obecné požadavky kladené na právní jednání³⁴. Testament tedy může být podroben přezkumu zdali není v rozporu s dobrými mravy. Nicméně samotný přesun majetku do sféry vlivu jiného je hodnotově neutrální a nelze jej tedy přezkoumat optikou dobrých mravů³⁵. Nejasnou je skutečnost k jakému okamžiku je potřeba rozpor s dobrými mravy posuzovat, není totiž neobvyklé, že mezi sepsáním závěti a okamžikem skonání zůstavitele může uběhnout řada let. Takto nastíněná situace byla v literatuře řešena pouze ojedinele a judikatorně vůbec. Pro závěr, že případný rozpor s dobrými mravy má být posuzován k okamžiku sepsání závěti svědčí znění § 1494 odst. 1, věta první občanského zákoníku³⁶. Druhá možnost pro posouzení souladu dobrých mravů a poslední vůle je hodnocení k okamžiku úmrtí zůstavitele. K tomuto řešení se přiklání i Bezouška, přičemž jeho argumentace se ubírá následujícím směrem. Testament nabývá platnosti až okamžikem smrti zůstavitele, z tohoto důvodu je potřeba posuzovat případné důvody neplatnosti ke stejnému okamžiku³⁷. S takto nastíněným názorem, podpořeným navíc přechodnými ustanoveními se lze ztotožnit. Zajímavá polemika by se mohla vést nad tím, zda lze odkázat finanční prostředky instituci či společnosti (například

²⁵ V souladu s touto právní úpravou zůstavitel pro případ své smrti osobně zůstavuje. Nic na tomto závěru nemůže změnit existence institutů úlev při pořizování závěti. Rovněž v takovém případě je vyžadován osobní projev vůle zůstavitele, případně jeho souhlas s obsahem testamentu.

²⁶ FIALA, Roman. § 1476 [Dědické tituly]. In: FIALA, Roman a kol. Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). 2. vydání. Praha: C. H. Beck. 2022, s. 72, marg. č. 7.

²⁷ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. března 2008, sp. zn. 21 Cdo 2968/2006

²⁸ § 547 OZ

²⁹ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. srpna 2019, sp. zn. 24 Cdo 4260/2018

³⁰ § 580 OZ

³¹ Podle § 580 OZ ve spojení s § 588 se jedná o neplatnost absolutní, v případě zřejmého rozporu s dobrými mravy.

³² HANDLAR, Jiří, DOBROVOLNÁ, Eva. § 580 [Rozpor s dobrými mravy a se zákonem. Počáteční nemožnost plnění]. In: LAVICKÝ, Petr a kol. Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022. s. 1860, marg. č. 100, 101.

³³ HRUDÍK, Jan, LAVICKÝ, Petr. Systém zásad soukromého práva. Brno: Masarykova univerzita, 2010. s. 123

³⁴ MUZIKÁŘ, Ladislav, MIKEŠ, Jiří. Dědické právo v teorii a praxi. Praha: Leges, 2011. s. 59

³⁵ BEZOUŠKA. Civilněprávní otázky ..., s. 825

³⁶ Závěť je třeba vyložit tak, aby bylo co nejlépe vyhověno zůstaviteli.

³⁷ BEZOUŠKA. Civilněprávní otázky ..., s. 825

vyrábějící zbraně hromadného ničení), za účelem výzkumu dalších „efektivnějších“ zbraní vedoucí k vyhlazení lidstva. Detailnější rozbor polemika s výše uvedenými závěry je však mimo rozsah této práce.

Pořídít pro případ smrti prostřednictvím poslední vůle může pořídít pouze ten, kdo má právní osobnost a svéprávnost³⁸. Z Uvedeného pak zcela jednoznačně vyplývá skutečnost, že pořídít závěti může jen fyzická osoba, tedy člověk. Přičemž právní předpoklad vyjadřující nezbytnost splnění první podmínky, existence právní osobnosti, je naplněn vždy. V souladu se zněním § 23 OZ má člověk, jako lidská bytost nadaná smysl a emocemi, právní osobnost od okamžiku, kdy se narodil. Plnou svéprávnost fyzická osoba nabývá typicky zletilostí, tedy dovršením osmnáctého roku věku³⁹. Zde uvedené ovšem neznamená, že osoby omezené ve svéprávnosti nebo nezletilé by nemohly pořizovat pro případ smrti. Takový výklad je zcela nepochybně nežádoucí a je v rozporu se zákazem diskriminace a zásadou rovnosti. Zákon pro takovéto zranitelnější osoby vyžaduje poslední vůli ve formě veřejné listiny⁴⁰, notářského zápisu. Takovýto požadavek sleduje jako jeden z hlavních cílů ochranu nezletilých, nebo omezených ve svéprávnosti.

Starý občanský zákoník⁴¹ v § 476 uváděl výslovný požadavek na dataci závěti, tj. uvedení dne, měsíce a roku, kdy byla závěť sepsána. Absenci této datace pak sankcionoval absolutní neplatností. Takovéhoho závěru se přidržel i judikatura nejvyšších soudů, která odmítla uznat jako platnou a účinnou závěť, která obsahovala dataci pouze na tzv. ověřovací doložce⁴². Aktuálně účinný OZ takovéto, poněkud zbytečně přísné pravidlo, nepřejal a absence datace tedy nezpůsobuje neplatnost závěti jak právního jednání⁴³. Ačkoli OZ byl do značné míry inspirován svým rakouským vzorem (ABGB), ustanovení § 1494 odst. 1 je kompromisem mezi úpravou obsaženou v ABGB a dříve platnou. Onen kompromis spočívá v tom, že datace není nezbytně nutná, s výjimkou situace, kdy určení okamžiku podepsání je klíčovou otázkou pro posouzení platnosti poslední vůle. Salák ještě zcela správně připomíná poněkud neobratně formulovanou textaci § 1491 odst. 1 věta první⁴⁴, která může některé

³⁸ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. 1. 1. [Závěť]. Dědické právo v praxi. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 53, marg. č. 66

³⁹ § 30 odst. 1 OZ

⁴⁰ srov. § 1526 a násl. občanského zákoníku

⁴¹ zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění zákona 509/1991 Sb.

⁴² rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. dubna 2004, sp. zn. 30 Cdo 1190/2004

⁴³ NĚMCOVÁ, Drahomíra. Závěť a její datace. Časopis pro právní vědu a praxi. 2017, roč. 25, č. 4, s. 726

⁴⁴ „Není-li zřejmé, který den, měsíc a rok byla závěť pořizena...“

adresáty vést ke zcela nesprávnému závěru o použitelnosti dřívější judikatury a navrhuje využití pojmu datum či datování⁴⁵.

V praxi se objevil dosti kontroverzní případ, jehož podstata spočívala v zajištění dluhu sepsanou závětí, kdy povolaným dědicem byl věřitel (banka). Pro lepší orientaci v dané problematice považuji za vhodné na tomto místě alespoň shrnout skutkový stav, jak je podáván z rozhodnutí soudu. Dlužnice uzavřela v roce 1992 od věřitelky úvěr, který byl zajištěn zřízením zástavního práva k lesním pozemkům a zároveň sjednaným životním pojištěním, kdy obmyšlenou byla banka. Následně došlo k uzavření dodatku k úvěrové smlouvě, kdy došlo k vypuštění pasáže o povinném sjednání životního pojištění, neboť se dlužnici, vzhledem k jejímu vyššímu věku, nepodařilo sjednat životní pojištění. Bylo tedy ujednáno, že bude ve formě veřejné listiny sepsaná závěť a jako jediný dědic bude povolána banka. Zůstavitelka zemřela v roce 2000 a zákonná dědička se domáhala svých práv před obecnými soudy a následně i před soudem Nejvyšším. Nejvyšší soud takovouto závěť shledal neplatnou. Jeho argumentace spočívala zejména v tom, že se jedná o obcházení zákona, tedy jednání *in fraude legis*⁴⁶. Závěry učiněné Nejvyšším soudem byly následně, až kupodivu nekriticky, přejaty praxí. Takovýto postoj nejvyšší soudní instance se u Eliáše⁴⁷ nesetkal s pochopením, který v prvé řadě kritizuje nedůvodný extenzivní výklad argumentu obcházení zákona. Dále podrobuje kritice uvedené rozhodnutí Nejvyššího soudu a argumentuje, že z rozhodnutí není absolutně patrné, jakým způsobem byla skutečná vůle zůstavitelky prokázána. Následně uvádí, že jestliže se zůstavitelka rozhodla sepsat testament⁴⁸ ve formě veřejné listiny jedná se o výraz práva zůstavitelky neomezeně disponovat se svým majetkem a projev testovací svobody. Je jednoznačně ku škodě věci, že slova profesora Eliáše nepadla na úrodnou půdu a nedošlo k rozvoji diskuse o této zcela nepochybně pro praxi významné a zajímavé problematice. Za takto zjištěného skutkového stavu se autor přiklání k závěrům Eliášovým, které jsou přesvědčivější a autorovi bližší. Byť se výše uvedené judikатурní závěry vztahují k starému občanskému zákoníku, autor se domnívá, že Nejvyšší soud na svých závěrech setrvá a řádně se nevypořádá s argumentací Eliáše.

⁴⁵ SALÁK, Pavel. Datace závěti z historické perspektivy. Časopis pro právní vědu a praxi, 2019, roč. 26, č. 3, s 491-492

⁴⁶ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. srpna 2011, sp. zn. 21 Cdo 2992/2011

⁴⁷ ELIÁŠ, Karel. Porušení zákona oklikou: *fraus legis facta* v civilním právu. Právník, 2018, roč. 157, č. 11, s 917

⁴⁸ Testament obsahoval, mimo jiné, i následující text: „*Toto je moje závěť, kterou jsem učinila po zralém uvážení, prostá jakéhokoliv nátlaku či omylu.*“

Zajímavým institutem, který se objevuje v příbuzných právních řádech a znala ho i dřívější úprava⁴⁹ účinná na území dnešní České republiky je společná závěť manželů. Občanský zákoník nenásledoval své inspirační zdroje⁵⁰, ale zůstal poplatný tradici občanských zákoníků účinných v době nesvobody⁵¹. Co se týče doby trvání platnosti takovéto závěti, tak rakouský nejvyšší soud⁵² dospěl k závěru, že společná závěť manželů může být podmíněna existencí platného manželství. Domnívám se, že společná závěť, popřípadě německá verze této závěti známa jako *Berliner testament*, by českému právnímu řádu prospěla, posílila možnost zůstavitele a rovněž by odpovídala myšlence, na níž je založeno moderní dědické právo. Koneckonců pořízení mortis causa nejen mezi manželi, ale i snoubenci není zcela cizí ani aktuálně účinnému OZ, který umožňuje v § 1592 uzavření dědické smlouvy mezi těmito osobami.

Závěť, pokud nebyla pořízena s úlevami, nebo není stanoveno jinak, má neomezenou platnost. Taková to dlouhodobá platnost se jeví býti žádoucí, je tomu tak právě s ohledem na latinské rčení *Mors certa, hora incerta*. Zůstavitel může právní účinky jim pořízené poslední vůle kdykoli zvrátit zákonem stanovenými způsoby, které jsou pořízení nové závěti a odvolání závěti. Zůstavitel není a nemůže být omezen pouze na zrušení dřívější závěti, ale může ji i zúžit, rozšířit či jiným způsobem modifikovat. Jedná se, stejně jako u pořízení testamentu, o právní jednání respektující projev autonomie vůle zůstavitele pořídit o svém majetku pro případ smrti, kterým může relativně flexibilně reagovat na okolnosti a události, které nastaly po vyhotovení předchozího testamentu. Judikatura⁵³ se spolu s literaturou^{54,55} shodují, že právní jednání směřující ke zrušení závěti musí být učiněno osobně zůstavitelem, tedy nelze zmocnit jiného, aby jménem zůstavitele testament odvolal, stejně jako je tomu v případě pořízení poslední vůle. Zákon v § 1575 odst. 2 občanského zákoníku jsou uvedeny dva způsoby zrušení závěti odvolání a pořízení pozdější závěti, samozřejmým předpokladem je platnost takového pozdějšího pořízení pro případ smrti. Proto, aby nastaly zamyšlené účinky je lhostejné, zda bude nová závěť sepsána ve formě soukromé či veřejné listiny. Jestliže byla původní závěť sepsána ve formě veřejné listiny, v současné době pouze ve formě notářského zápisu, či byla sepsána jako soukromá listina a následně uložena do úschovy, je

⁴⁹ § 1248 obecného zákoníku občanského

⁵⁰ § 586 ABGB (před novelou § 583), § 2265 Errichtung durch Ehegatten BGB.

⁵¹ Ve smyslu zákona č. 480/1991 Sb., o době nesvobody ve znění pozdějších předpisů.

⁵² Obersten Gerichtshof der Republik Österreich: Rozhodnutí ze dne 17. prosince 2018, sp. zn. 2 Ob 220/17t

⁵³ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. března 2008, sp. zn. 21 Cdo 2968/2006

⁵⁴ SEŠINA, Martin. § 1575 (formy zrušení závěti). In: ŠVESTKA, Jiří a kol. Občanský zákoník: Komentář..., citováno z noveaspi.cz; FIALA, Roman. § 1579 [Vydání závěti zůstaviteli]. In: FIALA, Roman a kol. Občanský zákoník ... marg. č. 13.

⁵⁵ HORÁK, Ondřej a kol. Autonomie vůle zůstavitele podle ... s. 51

vhodné i odvolání závěti či její zrušení rovněž uložit v notářské úschově. Tímto postupem bude bezpečně zajištěno, že se učiněné právní vyvolá požadované účinky⁵⁶. V případě pořízení pozdější závěti, která ovšem neobsahuje ničeho o platnosti dřívější závěti, se dřívější závěť ruší v rozsahu, ve kterém nemůže vedle nově pořízeného testamentu obstát. Závěť staršího data neobstojí vedle nové závěti tehdy, jestliže je mezi nimi logický rozpor⁵⁷. Za pozornost jistě stojí znění § 713 obecného zákoníku občanského, dle kterého pozdější závěť vždy zrušovala dřívější. Tento účinek mohl zůstavitel zvrátit, musel v novější závěti uvést, že na předchozí, v části, která může vedle nové obstát, trvá⁵⁸. Občanský zákoník ovšem explicitně počítá s možností „obživnutí“ dřívější závěti, jsou-li k tomuto splněny zákonné předpoklady. Je to tedy další z institutů dědického práva, které umožňují zůstavitelovi projevit svou vůli a pořídit pro případ smrti. Pro restauraci dřívějšího testamentu musí být novější závěť zrušena, zůstavitel uchoval dřívější poslední vůli. Požitá slova v zákoně pak zakládají vyvratitelnou právní domněnku, že dřívější závěť nepozbyla platnosti. Zákonodárce se zakotvením tohoto pravidla v § 1580 občanského zákoníku distancoval od závěru, ke kterým dospěla starší judikatura⁵⁹. Na tomto místě se zákonodárce opětovně přihlašuje ke svému inspiračnímu zdroji obecnému zákoníku občanskému, konkrétně k § 723, ten ovšem oproti aktuální úpravě výslovně vylučoval obživnutí ústní závěti, tedy závěti pořízené s úlevami či privilegované závěti.

Způsoby, kterými lze odvolat poslední vůli se rovněž podávají z Části třetí, Hlavy III, Dílu druhého, Pododdílu 4 občanského zákoníku a jsou jimi výslovné odvolání závěti, odvolání mlčky, jiným způsobem, než zničením nebo neobnovením původní závěti a posledním způsobem odvolání poslední vůle je vydání závěti, která byla pořízená ve formě veřejné listiny, z kovové skříně. Níže bude pojednáno o jednotlivých způsobech, respektive formách odvolání závěti.

Výslovné odvolání závěti je upraveno § 1577 OZ. Zde jsou zakotveny dva stěžejní požadavky a sice výslovné odvolání závěti a projev vůle učiněný v předepsané formě. Z pohledu dosažení chtěného stavu, tedy odvolání závěti je nezbytná určitost vůle směřující

⁵⁶ Oněmi požadovanými účinky má autor na mysli, že se závěť neztratí či někde nezapadne.

⁵⁷ Lze uvést příklad, ve kterém zůstavitel vlastnil pouze nemovitost a tu v dřívější závěti odkázal zcela manželce. ale v průběhu času se rozhodl ji odkázat svému synovi a vyhotovil novou závěť.

⁵⁸ *Dřívější závěť se zrušuje pozdější platnou závětí nejen co do ustanovení dědice, nýbrž i co do ostatních ustanovení, pokud zůstavitel nedá v pozdější zřejmě seznati, že má dřívější zůstatí zcela nebo částečně v platnosti. Tento předpis platí i tehdy, povolává-li se v pozdější závěti dědic jen k části dědictví. Zbývající část nepřipadá dědicům ustanoveným v dřívější závěti, nýbrž zákonným.*

⁵⁹ například usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30. května 1980, sp. zn. 11 Co 127/80, usnesení Nejvyššího soud ze dne 16. července 2018, sp. zn. 21 Cdo 2767/2007, nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. června 2010, sp. zn. 21 Cdo 119/2010

k odvolání dřívějšího testamentu. Pro nepochybné odvolání závěti Fiala⁶⁰ doporučuje použít slovní spojení jako „*odvolávám závěť, ruším závěť, považuji za neplatnou závěť a další*“. Judikatura⁶¹ naprosto správně připustila, respektive potvrdila možnost zůstavitele odvolat konkrétní dřívější závěť a nebo vztáhnout odvolání na všechny dřívější testamentsy. Nejvyšší soud následně došel k závěrům, že odvolat závěť lze samostatným právním úkonem, ale rovněž lze takovéto výslovné odvolání začlenit do nově pořizované poslední vůle jako její součást.

Odvolání závěti mlčky a neobnovení zničené, nebo ztracené závěti je též v praxi označované jako konkludentní odvolání. Zákon pro účinné odvolání mlčky⁶² vyžaduje zničení listiny, na které je poslední vůle zachycena. Vystává tedy otázka, co je myšleno zničením závěti, které je uvedeno v § 1578 odst. 1 občanského zákoníku. Možnosti jak lze dosáhnout zničení testamentu se vyvíjely v průběhu let. Zatímco dříve šlo dosáhnout zničení závěti zejména, nikoli však výhradně, jejím roztrháním nebo spálením, dnes již je možné kromě uvedeného použít přístroje určené k cílené likvidaci listin. Problematickou situace, o které se považují za důležité na tomto místě zmínit, nastává, jestliže měl zůstavitel skutečnou vůli zničit poslední vůli, ovšem k úplnému zničení nedojde. Pro lepší představu takovéto situace uvádím následující příklad. Zůstavitel sepsal vlastnoruční závěť, kterou měl uloženou v šuplíku ve své pracovně. Následně se rozhodne jediné vyhotovení závěti zničit, a aby měl jistotu definitivního zničení a nemožnosti poskládat zpět jednotlivé dílky, tak použije skartovačku, do které vloží sepsanou závěť. Skartovačka začne závěť ničit, ale než se „zakousne“ do textu“, tak dojde k výpadku elektrického proudu (z důvodu nepříznivých povětrnostních podmínek), za těchto okolností je proces skartace přerušena. Zůstavitel následně náhle umírá, aniž by měl možnost dokončit svůj záměr. Zákon spolu s komentářovou literaturou používá pojmu zničit, tedy požadují, aby listina fakticky přestala existovat. Ku škodě věci se k výše nastíněné situaci nikterak nevyjadřují a nenaznačují možný argumentační směr. Zastávám názor, že za takovýchto, výše uvedených okolností lze závěť považovat za zrušenou, respektive mlčky odvolanou, níže uvádím svou argumentaci, která mě vedla k takovémuto závěru. Melzer⁶³ souhlasí s vymezením kritérii svědčících pro závěr, že daná náhoda je vyšší mocí, jež jsou obsažena v německé doktríně a judikatuře. Jedná se

⁶⁰ FIALA, Roman. § 1579 [Vydání závěti zůstavitelovi]. In: FIALA, Roman a kol. Občanský zákoník ... marg. č. 14

⁶¹ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. srpna 2019, sp. zn. 24 Cdo 4260/2018

⁶² THÖDLER In: DVOŘÁK, Jan a kol. Občanské právo hmotné..., s. 94 polemizuje se zákonodárcem, zdali je vhodné použít termín „mlčky“, neboť zůstavitel při odvolání závěti mlčky právně jedná, tedy projevem své vůle ve vnějším světě zapřičiňuje vznik právních následků, které jsou předvídané legislativou.

⁶³ MELZER, Filip. § 2904 Náhoda. In: MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol. Občanský zákoník – velký komentář § 2894–3081. Svazek IX.. Praha: Leges. 2018. s. 122, marg. č. 57 a 59

celkem o tři kritéria, kterými jsou 1) musí se jednat o okolnost, která má svůj původ ve vnějším prostředí, tedy mimo sféru vlivu zůstavitele, 2) musí se jednat o situaci, která se je kvalifikována jako mimořádná jako příklad uvádí stav způsobený živlem a „*charakter vzácného úderu osudu*“, 3) stav vyvolány v souladu s body 1) a 2) je i přes maximální úsilí a pečlivost neodvratitelný. S ohledem na takto vymezenou *vis maior*⁶⁴ docházím k závěru, že dokonání zůstavitelova úmyslu zabránila právě a jen vyšší moc. Jak již bylo uvedeno výše, občanské právo účinné a platné na území České republiky vyvěrá z několika klíčivých zásad, přičemž jednou z nich je autonomie vůle a respekt této vůle. Bylo by nespravedlivé požadovat, aby zůstavitel nesl riziko plynoucí z nezničené závěti, ačkoli k ní došlo výhradně v důsledku zásahu vyšší moci. Právní jednání, které je zmařeno v důsledku zásahu vyšší moci není českému právnímu řádu cizí a zákon s *vis maior* běžně pracuje, nejviditelněji v ustanoveních týkajících se závazků z deliktu. S vyšší moci operuje i § 2074 občanského zákoníku, který umožňuje odvolání daru pro nevděk dědici zůstavitele, jestliže byli splněny podmínky v něm uvedené. Možnost odvolání daru je, stejně jako možnost zrušit závět, výlučným právem původce původního právního jednání. Podle Bednáře⁶⁵ spolu s Kasíkem mohou dědici odvolat dar pro nevděk, jestliže dárce v odvolání daru zabránila vyšší moc. Následně uvádějí příklad, kdy se o takovou vyšší moc bude jednat, ve kterém se dárce definitivně rozhodl odvolat dar pro nevděk, za tímto účelem se vypravil k obdarovanému a cestou umírá při autonehodě. S takto učiněnými závěry nelze nesouhlasit. Tento příklad má hned několik společných rysů s příkladem uváděným autorem v souvislosti s nedokonaným zničením závěti. Prvně se jedná o právní jednání učiněné v minulosti, v obou případech nechce původní autor (zůstavitel a dárce), aby jim učiněné právní jednání vyvolalo či nadále vyvolávalo vyjádřené právní účinky a poslední podobností je zásah vyšší moci, která zmařila odvolání daru či zrušení závěti. Je korektní přiznat rovněž jisté odchylky obou uvedených příkladů. Zatímco v první situaci, tedy v případě vyhotovené závěti, o existenci poslední vůle zůstavitele nemusel nikdo vědět a tudíž nemuselo být nezbytně narušeno legitimní očekávání a právní jistota povolaných dědiců, závět' v okamžiku jejího ničení nevyvolávala⁶⁶. Druhým příkladem je charakteristický tím, že učiněné právní jednání již vyvolává jím předpokládané

⁶⁴ Nepříznivé povětrnostní podmínky, v jejichž důsledku došlo k výpadku dodávky elektrického proudu jsou zcela určitě okolností mající původ ve vnějším prostředí. Bod 1) je tedy splněn. Jedná se o stav způsobený živlem. Bod je rovněž splněn. Takovému stavu nejde zcela zabránit a to ani při vynaložení maximálního úsilí. Výpadky proudu při bouřkách prostě nastávají. Jsou tedy splněna všechna kritéria.

⁶⁵ BEDNÁŘ, Václav, KASÍK, Petr. § 2074 [Přechod práva odvolat dar pro nevděk na dědice]. In: HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 26, marg. č. 2

⁶⁶ Ani nemohla vyvolat zamýšlené účinky, neboť nebyli pro toto splněny podmínky, zejména pak ta nejviditelnější a nejhmotatelnější – smrt zůstavitele.

právní účinky a možnost odvolat dar pro nevděk dědici je jistým, byť pochopitelným a akceptovatelným, narušením právní jistoty. Jelikož právní řád tvoří, nebo by alespoň souladu se základními zásadami měl tvořit, vnitřně bezrozporný systém právní regulace a jelikož závěry učiněné Bednářem a Kasíkem jsou široce akceptovány, nedává dost dobrý smysl, aby posouzení obou případů bylo diametrálně odlišné a docházeli jsme ke zcela jiným závěrům. Výklad, že by měla být respektována vůle zůstavitele a listina, na níž je testament zachycen, je podpořen úvodními ustanovením občanského zákoníku upravující interpretaci zákona, konkrétně § 2 odst. 1. Dle tohoto pokynu je nezbytné vykládat všechna ustanovení soukromého práva ve vzájemné shodě s Listinou základních práv a svobod, s prameny ústavního práva, zásadami, na kterých spočívá OZ a s ohledem a respektem k hodnotovým postojům vyjádřeným v OZ. Nastíněná situace byla vyřešena již v období první republiky, když Rouček⁶⁷ publikoval závěry akceptované dobovou doktrínou a judikaturou. V souladu s nimi není důležité zda došlo ke zničení listiny, na níž je poslední vůle zachycena, ale postačí provedení úkonu proti listině a je bezvýznamné, zda lze obsah pořízení pro případ smrti nadále zjistit. Ke zrušení poslední vůle zničením je na závěr nezbytné zmínit rovněž pravidlo obsažené v ustanovení § 1578 odst. 1 občanského zákoníku, podle něhož nelze ze zničení pouze několika vyhotovení testamentu z celkového počtu, nelze z tohoto usuzovat na záměr zůstavitele odvolat závěť jako takovou. S ohledem na takto koncipovanou normu je vhodnějším a jistějším postupem, v případě existence více vyhotovení téže závěti, pořídit závěť novou, vedle které ta původní neobstojí a doplnit ji odstavcem věnovaným odvolání všech dříve učiněných testamentů. Pokud by nastala situace, že ke zničení závěti došlo úmyslným jednáním dědicovým, lhotejno zda by tak učinil dědic povoláný závětí, zákonný dědic či jiný dědic, mělo by to za následek dědickou nezpůsobilost takového to dědice. Důvodem této dědické nezpůsobilosti je ustanovení § 1481⁶⁸ OZ. Při absenci pravidla zakotveného v § 1481 občanského zákoníku bychom museli nutně dospět ke stejnému řešení, je tomu tak právě s ohledem na zásadu vyjádřenou v jednom z úvodních ustanovení občanského zákoníků, podle této zásady nesmí mít nikdo prospěch ze svého nepoctivého jednání.

⁶⁷ ROUČEK, František. § 723. In: ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír a kol. Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi, Díl třetí. Praha: V. Linhart, 1936 (reprint ASPI Publishing, 2002). s. 318

⁶⁸ *Z dědického práva je vyloučen, kdo se dopustil činu povahy úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho předku, potomku nebo manželu nebo zavrženého činu proti zůstavitelově poslední vůli, zejména tím, že zůstavitele k projevu poslední vůle donutil nebo listivě svedl, projev poslední vůle zůstaviteli překazil nebo jeho poslední pořízení zatajil, zfalšoval, podvrhl nebo úmyslně zničil, ledaže mu zůstavitel tento čin výslovně prominul*

Zákonodárce při tvorbě aktuálně platného dědického práva obsaženého v občanském zákoníku pamatoval rovněž na možnost, že závěť nebude zničena, avšak bude porušena jiným způsobem, zničena nikoli však z vůle zůstavitelovi, nebo zůstavitel nebude mít povědomí o tom, kde se jeho pořízení pro případ smrti nachází. Poškození jiným způsobem je zajímavou kategorií, která není našemu právu cizí a byla zakotvena již v obecném zákoníku občanském. Nejprve je třeba vymezit, co vše lze pod porušení jiným způsobem zařadit. Starý občanský zákoník nerozlišoval zrušení závěti mlčky a porušení listiny jiným způsobem, jako je tomu v nynější právní úpravě. Judikatura⁶⁹ tedy pod zrušení závěti podřadila kromě spálení a roztrhání rovněž vymazání textu, přeškrtnání podpisu či data. Komentářová literatura⁷⁰ k občanskému zákoníku podřazuje vymazání, respektive začernění, textu, přeškrtnáním podpisu či škrtnutí ustanoveného dědice pod jiný způsob porušení listiny. Následně však podotýká, že k platnému a účinnému porušení jiným způsobem může dojít pouze tehdy, jestliže není pochyb o skutečné vůli zůstavitele zrušit poslední vůli. Na problematice zrušení závěti mlčky si lze vcelku hezky demonstrovat vývoj myšlení a pořizování dokumentů. Za doby života prof. Františka Roučka bylo za odvolání závěti mlčky možno považovat také situaci, kdy zůstavitel poruší pečetě, kterými je listina opatřena⁷¹. V dnešní době se již nesetkáváme se zapečetěnými písemnostmi v takovém slova smyslu, jako tomu bylo v minulých staletích. Nicméně lze se setkat se písemnostmi ve zachycené v elektronické formě, kde by přicházela jakási elektronická pečeť v úvahu. K problematice elektronicky učiněných právních úkonů v dědickém právo viz níže.

Zmínil-li jsem ztrátu testamentu či zničení nikoli však z vůle zůstavitele, považuji za vhodné věnovat i tomuto pár řádků ve své práci. Zničení závěti bez přičinění či při absenci volní složky jednání u zůstavitele může nastat hned v několika případech. Prvním případem je situace, kdy vlivem přírodních živlů, tedy jakýchsi neovladatelných přírodních sil, dojde ke zničení závěti. Pro lepší představu lze uvést jako příklad požár domu, během kterého dojde ke vzplanutí a shoření závěti nebo povodeň, která vytopí přízemí a odnese s sebou listinu, na které je testament zachycen. Ke zničení závěti může dojít rovněž nedopatřením či omylem. Omylem zničí zůstavitel listinu například tehdy, jestliže ji nedopatřením roztrhá či skartuje, ovšem k této skartaci či roztrhání závěti chybí vůle. Ztráta závěti nemusí být až tak neobvyklá a nemožná, jak by se na první pohled mohlo zdát. Pro lepší představu uvádím opět příklad

⁶⁹ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. srpna 2013, sp. zn. 21 Cdo 2242/2012

⁷⁰ FIALA, Roman. § 1579 [Vydání závěti zůstaviteli]. In: FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. Občanský zákoník s. 218, marg. č. 20

⁷¹ ROUČEK, František. § 723. In: ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír a kol. Komentář..., s. 318

okolností, za nichž byla závěť ztracena. Lze si představit situaci, kdy zůstavitel sepíše doma poslední vůli a z různých více či méně podstatných důvodů se rozhodne ji uchovat ve své knihovně, v jedné ze svých mnoha knih. Následně zapomene, že v této knize uschovává svou poslední vůli a půjčí ji svému kamarádovi, kterému cestou domu listina obsahující poslední vůli vypadne a ztratí se. Druhou situací může být například sepsání testamentu zůstavitelem a následně jeho uložení u, pro zůstavitele, důvěryhodné osoby. Přičemž tato osoba nedopatřením poslední vůli ztratí a nepodaří se jí jí nalézt a to ani zůstaviteli. Všechny tyto situace mají společného, že nenastaly z vůle zůstavitele a zůstavitel měl minimální možnost je ovlivnit. Nechce-li zůstavitel, aby došlo ke zrušení závěti může zákonné důsledky zvrátit tím, že závěť obnoví, nebo pořídí novou.

Do platného právního řádu bylo rekonstrukcí občanského zákoníku nově začleněno ustanovení umožňující zrušení závěti sepsané formou veřejné listiny. Než se pustím do výkladu vztahujícího se k notářskému zápisu a zrušení závěti sepsané notářem ve formě veřejné listiny považuji za nezbytné připomenout možnost zůstavitele poříditi poslední vůli soukromou listinou a tu následně uschovat v notářské úschově. Zatímco v případě vydání soukromé listiny obsahující testament z úschovy u notáře nedochází ke zrušení závěti, tzn. závěť vyvolá jí předvídané právní účinky, ve vztahu k závěti sepsané formou veřejné listiny se již jedná o zrušení takovýmto způsobem pořízené poslední vůle. V současné době je možné dosáhnout sepsání závěti ve formě veřejné listiny pouze prostřednictvím notářského zápisu. Veřejnou listinu lze definovat, jako listinu vydanou některým z orgánů státní moci, aniž by překročil zákonem stanovené pravomoci, případně též listina zákonem prohlášena za veřejnou listinu⁷². Pořízení pro případ smrti, jehož obsah je zachycen ve veřejné listině je velmi silným dědickým titulem. Ona síla spočívá v důkazní hodnotě takové listiny, tedy že zákon presumuje její pravost a pravdivost. Dále je takovéto pořízení mortis causa sepsáno notářem bez přítomnosti dalších osob, které by mohli ovlivnit zůstavitelovo rozhodnutí, notář má možnost zůstaviteli vysvětlit smysl a účel závěti a rovněž také následuje poučení, o právních důsledcích sepsání závěti a možnosti závěť kdykoli odvolat, nebo zrušit. Notář se zároveň stává garantem zůstavitelovy pořizovací způsobilosti a svědkem o osobě, která závěť pořizuje. Zůstavitel tímto v celku drobným detailem předurčuje, kdo bude mít v případném sporu o popření závěti povinnost tvrzení a bude rovněž zatížen důkazním břemenem. V případném sporu bude na osobě, která bude chtít popřít závěť, aby tak navrhla a označila důkazy k prokázání svých tvrzení, přičemž důkazní situace takovéhoho žalobce je značně limitována.

⁷² § 567 OZ

Pořízení pro případ smrti podchycené v notářském zápise s sebou přináší i další velmi žádaný výsledek. Tímto výsledkem je evidence listiny v Evidenci právních jednání pro případ smrti a to na základě § 35b zákon č. 358/1992 Sb., České národní rady o notářích a jejich činnosti, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „*notářský řád*“). Zápis do Evidence tedy zajistí, aby v případě změny trvalého pobytu a tedy i změny věcně a místně příslušného dědického soudu bylo zabezpečeno informování soudního komisaře, který bude pozůstalost projednávat, o existenci právního jednání *mortis causa*. S oprávněním zůstavitele požadovat vydání notářského zápisu zachycujícího jeho poslední vůli se pojí povinnost notáře vyhovět takovému požadavku a listinu vydat. Notář na, z úschovy vydané listině, vyznačí doložku, která musí obsahovat informaci o tom, že závěť byla vydána na žádost pořizovatele závěti, upozornění, že se závěť považuje za odvolanou a vyznačí na ni den, měsíc a rok, kdy k vydání došlo. K doložce následně notář připojí své jméno, příjmení, sídlo a označení „notář“ a to vše nakonec potvrdí otiskem kulatého úředního razítka. O vydání závěti má notář povinnost za účasti pořizovatele vyhotovit písemný protokol o provedeném úkonu, který pořizovatel spolu s notářem podepíše a následně jej notář založí do spisu, kde tento protokol zaujme místo uvolněné vydanou závětí. Následně je notář povinen zabezpečit vymazání údajů o závěti z Evidence a to vše činí na základě § 101 notářského řádu.

V dědickém právu se neuplatní zásada umožňující pořizovateli poslední vůle vybrat si některou z přípustných forem, prostřednictvím dojde k projevu poslední vůle. Tato možnost volby výběru formy je zákonem zúžena na písemnou formu v případě běžných závětí, to neplatí pokud došlo k pořízení poslední vůle s úlevami a to za situací zákonem předvídaných v ustanoveních § 1542 a násl. občanského zákoníku⁷³. Zákon v § 561 odst. 1 občanského zákoníku zakotvuje náležitosti tzv. písemné formy prosté, která k platnosti právního jednání vyžaduje kromě obsahu rovněž i podpis⁷⁴ toho, kdo právně jedná. Literatura⁷⁵, mimo prostou písemnou formu, rozeznává ještě i kvalifikovanou písemnou formu, která zpravidla zahrnuje požadavek na úřední ověření podpisu osoby, jež právně jedná. V obecné rovině je zákonodárcem vyjádřený požadavek na určitou formu právního jednání úzce spjat s nějakou funkcí. Zpravidla rozeznáváme následující funkce formy,⁷⁶ první funkce je označována jako varovná, jež prosadí se zejména u právních jednání, která mají závažné následky a má jednajícího upozornit na závažnost zamýšleného jednání, dále pak ochrana před zbrklým

⁷³ § 1532 OZ

⁷⁴ K problematice podpisu viz kapitola zaměřená na allografní závěť.

⁷⁵ HANDLAR, Jirí. § 559 [Forma právního jednání]. In: LAVICKÝ, Petr a kol. Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022. s. 1781-1782, marg. č. 11, 12.

⁷⁶ tamtéž

a neuváženým rozhodnutím, druhou a neméně důležitou funkcí je důkazní a vysvětlovací. Důkazní a vysvětlovací funkce listiny slouží účastníkům a adresátům, aby seznali, jaká práva či případné povinnosti z učiněného právního jednání plynou nebo jak se jich domoci. Listina plnící důkazní funkci následně usnadňuje důkazní pozici. V pořadí třetí funkce, funkce poradní, nachází uplatnění zejména při zachycení právního jednání ve veřejné listině, neboť sepisující osoba by měla disponovat znalostmi a dovednostmi, aby mohla plnohodnotně poskytnout rady vztahující se k zamýšlenému právnímu jednání. Poslední funkcí je kontrolní, která směřuje k ochraně veřejných zájmů. Na poli dědického práva, respektive té části věnující se poslední vůli, nejčastější uplatnění najde důkazní, vysvětlovací a varovná funkce. Závěť je listina obsahující velmi významné právní jednání, které navíc vyvolává zamýšlené účinky až po smrti pořizovatele. Vyvolává je tedy v okamžiku, kdy už zůstavitel nemůže doplnit či dodatečně vysvětlit svoji skutečnou vůli a zamýšlené důsledky. Zde se můžeme demonstrovat vysvětlovací a důkazní funkci. Požadavek na formu závěti je na místě rovněž s ohledem na zakotvení zákonných dědiců zůstavitele, neboť testament může markantně, významně působit na majetkovou sféru jiných osob.

Díky rozvoji moderních technologií a jejich stále větší oblíbě v populaci vyvstala před dědickoprávní naukou otázka, zda lze za platné považovat pořízení mortis causa považovat závěť, jejíž obsah bude sepsán prostřednictvím elektronického přístroje (např. tablet, mobil apod.). Jsem si vědom, že se jedná o velmi zajímavou problematiku mající potenciálně značný dopad na pojetí závětí jako takových, judikaturou českých soudů dosud nepolíbená a obsáhlejší rozbor je mimo rozsah této práce. Nicméně si dovoluji, alespoň nastínit možné přístupy k řešení a třeba i podnítit případnou diskusi. Skutečnost, že se nejedná jen o hypotetický příklad pro účely diplomové práce dokazuje judikatura zahraničních soudů, které se takovouto problematikou seriózně zabývaly. Konkrétně soud v australském Queenslandu⁷⁷, kde zdejší soud shledal jako platnou závěť kompletně sepsanou na mobilním telefonu iPhone a to prostřednictvím klávesnice, nikoli rukou. Takovéto pořízení pro případ smrti by v našich podmínkách zcela jistě neobstálo a to nejen s ohledem na absenci podpisu, ale i svědků. Obtížnější bude posouzení v případech, kdy zůstavitel napíše celou závěť na tabletu vlastní rukou a za pomoci dotykového pera ji následně podepíše. Pro platnost takového právního jednání může svědčit znění § 562 občanského zákoníku. Tento paragraf spojuje s právním jednáním učiněným prostřednictvím elektronických nebo jiných

⁷⁷ rozhodnutí Supreme court od Queensland ze dne 6. listopadu 2013, Yu [2013] QSC 322 dostupné na <<https://www.queenslandjudgments.com.au/caselaw/qsc/2013/322>>.

technologických prostředků, pokud umožňují zachycení obsahu a určení jednatelky osoby, stejné důsledky jako s právním jednáním učiněným v ryze písemné formě. V časopise *The Harvard Law Review*⁷⁸ byly identifikována následující rizika pro elektronickou závěť. Jedná se především o technické překážky, zejména absence softwaru umožňujícího potřebnou autorizaci, ekonomické překážky spočívající ve finanční náročnosti zavedení nového systému, dále je to neuznání výhod plynoucích elektronických závětí a další. Zastávám názor, že takto stanovené překážky nemůžou převážit technologický vývoj společnosti. Právo není od vnějšího světa izolovaným systémem a mělo by patřičně reflektovat společenské změny. Na druhou stranu je potřeba poznamenat, že v případě elektronické závěti jsou upozadřovány některé důležité funkce forem právního jednání. Bude se jednat především o varovnou funkci, neboť v dnešní době již není obvyklé, abychom v ruce drželi častěji pero a papír, než mobil a jednoduchá možnost naklikat cokoli se značnou rychlostí do mobilu přímo svádí k takovému neuváženému pořízení závěti. Ačkoli má elektronická závěť své místo ve velmi blízké budoucnosti⁷⁹, za současného stavu právní úpravy ovšem považuji za nerozumné přiznat účinky tradiční závěti té elektronické. K elektronickému pořízení *mortis causa* musí společnost v České republice teprve dospět, přičemž evoluce vede přes tradiční, psanou závěť. Vývoj je pak potřeba i na poli legislativním, zejména pak u norem upravující procesní právo v dědickém řízení.

Novelizacním zákonem č. 300/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 358/2019 Sb., notářský řád, bylo do právní úpravy vztahující se k sepisování notářských zápisů o právních jednáních vložen § 64a, který umožňuje zjištění obsahu vůle a následně její zachycení do notářského zápisu a to i bez fyzické přítomnosti účastníků. Jak zcela přesně podotýká Drachovský a Fischer⁸⁰ audiovizuální záznam je dnes běžnou součástí každodenního života, slouží jako důkazní prostředek v řízeních před civilními, ale i trestními soudy, v době covidové soudy zcela běžně prováděly úkony prostřednictvím videokonference. Vychází tedy otázka, zda je ve vztahu k videozávěti udržitelná značná rigidita dědického práva a zda lze již za současných podmínek využít videokonferenci k sepsání závěti. Odpověď na druhou otázku, stejně jako znění § 64a, nalezneme v notářském řádu. Výše uvedenou novelizací, která nabyla své účinnosti dnem 1. září 2021 byl do znění § 6 vložen druhý odstavec. Na

⁷⁸ DEVELOPMENT in the Law. What Is an „Electronic Will“? [online]. harvardlawreview.org, 10. dubna 2018 [cit. 19. února 2023]. Dostupné na <<https://harvardlawreview.org/2018/04/what-is-an-electronic-will/>>.

⁷⁹ Zde bude potřeba důsledně rozlišovat, zda se jedná pouze o dokument ve wordu nazvaný závěť.docx, zda bude sepsána vlastní rukou na tabletu, nebo bude vytvořena pomocí speciálního programu umožňující zachycení poslední vůle a ověření pořizovatele.

⁸⁰ DRACHOVSKÝ, Ondřej, FISCHER, Kristián. Digitální závěť aneb žádný papír – žádný problém (část I). *Soukromé právo*, 2022, č. 9,

základě zmocnění obsaženého v tomto odstavci je notáři umožněno vyhotovovat některé notářské zápisy elektronicky. Jedná se o vítanou a v celku kladně přijímanou změnu zákona vztahující se především k vybraným ustanovením se vztahem k obchodním korporacím. Bude se jednat především o založení obchodní společnosti nebo notářský zápis o rozhodnutí orgánu právnické osoby. Dědického práva se ovšem shora uvedené novelizace netýkají, neboť elektronicky lze notářský zápis sepsat, jen stanoví-li tak zákon⁸¹. Vzhledem k tomu, že platná a účinná právní úprava neobsahuje ustanovení, které by umožňovalo výše uvedený postup i v případě závěti, tak za současného stavu není možné takovýto notářský zápis sepsat. Nicméně lze v tomto spatřovat snahu zákonodárce o elektronizaci notářské agendy a dle mého názoru se tato elektronizace v budoucnu nevyhne ani dědickému právu. Ovšem zastávám názor, že video závěť by neměla mít místo v současné ani budoucí úpravě dědického práva. Již řadu let existují nástroje a programy označované jako deepfake, které umožňují vytvářet falešná videa, jichž nepravost je rozeznatelná pouze pomocí profesionálních nástrojů, kterými ovšem notáři nedisponují a ani disponovat nemůžou.

Nesprávný byl ovšem závěr o tom, že video připojené k závěti nemůže sehrát žádnou roli, opak je pravdou. Video zachycující okolnosti za nichž byla poslední vůle sepsána, mentální a psychické rozpoložení zůstavitele, ale i další významné skutečnosti může být klíčovým zdrojem poznání o pořizovací způsobilosti, resp. nezpůsobilosti zůstavitele. Zůstavitel tak má možnost posílit postavení budoucích závětních dědiců a zvýšit pravděpodobnost, že dle jeho pořízení pro případ smrti bude pozůstalostní soud postupovat.

Obdobně jako závazkovém právu i v dědickém právu hraje významnou roli omyl. Normotvůrce v Hlavě III. věnované problematice dědického práva zakotvil kromě účinků omylu, jeho druhů i ustanovení, jehož pozornost je věnována mylné pohnutce. Rozhodnutím zákonodárce separátně upravit omyl zůstavitele při pořízení pro případ smrti došlo, v souladu s pravidlem *lex specialis derogat legi generali*, k vyloučení možnosti přímé aplikovatelnosti obecné právní úpravy omylu obsažené v § 583–585 OZ. Touto úpravou zákonodárce reflektuje rozdílnou povahu poslední vůle oproti dvoustranným právním jednáním. Za podstatný omyl je považována chyba, se vztahem ke skutečným, které jsou pro provedení či neprovedení právního jednání natolik důležité, že při jejich znalostech by jednající osoba nejednala tak, jak jednala, eventuálně by nejednala vůbec⁸². Omyl se může

⁸¹ *Notářské listiny podle tohoto zákona se sepisují v listinné podobě; stanoví-li tak tento zákon, lze je sepsat také v elektronické podobě.*

⁸² FIALA, Roman. § 1530 [Druhy podstatného omylu]. In: FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. Občanský zákoník s. 134, marg. č. 7

týkat osoby, které zůstavitel něco zůstavuje⁸³, podílu na věci, o niž pořizuje pro případ smrti, a nebo v podstatných vlastnostech věci⁸⁴. V souladu se zásadou, že na právní jednání se má spíše hledět jako na platné, než neplatné způsobuje omyl neplatnost jen té části testamentu, jehož se týká. Kovářová⁸⁵, ve shodě s DZ k občanskému zákoníku, podotýká, že se jedná o relativní neplatnost a oprávnění dědice se jí dovolat je omezeno časově obecnou promlčecí lhůtou v délce tří let.

2.1 Negativní závěť

Zvláštním typem pořízení pro případ smrti, o kterém považuji za nezbytné se zmínit je tzv. negativní závěť⁸⁶, odbornou literaturou též označováno jako „*prohlášení o tom, že dědic, jemuž svědčí zákonná dědická posloupnost, pozůstalosti nenabude*“⁸⁷. Tato právní norma je jedním z řady institutů, které byly do právní úpravy dědického práva navraceny přijetím „nového“ občanského zákoníku⁸⁸. Co se týče negativní závěť byla zákonodárcem začleněna do Dílu čtvrtého, oddílu druhém, který nese název vydědění. Takovéto zařazení zdá se býti nešťastným, neboť evokuje myšlenku, že se nejedná o pořízení pro případ smrti, popřípadě závěť, ale o jakousi zvláštní formu vydědění. Literatura se shoduje na tom, že se jedná o pořízení pro případ smrti, kterým dochází k vyloučení osoby z dědické posloupnosti⁸⁹⁹⁰⁹¹⁹². V akademické obci už ovšem nepanuje shoda na tom, koho lze takovýmto prohlášením vyloučit z dědické posloupnosti. Frinta⁹³ je zastáncem názoru, že prohlášení o tom, že dědic, jemuž svědčí zákonná posloupnost, pozůstalost nenabude může zůstavitel učinit o dědici nepominutelném⁹⁴ a rovněž i o dědici nikoli nepominutelném⁹⁵. Shodný názor s Frintou

⁸³ Zůstavitel se domnívá, že povoláný dědic, který se objevil na sklonku života je jeho dítětem, ale ve skutečnosti tomu tak není.

⁸⁴ Zůstavitel odkázal pošťákovi sbírku bankovek, o kterých si myslel, že jsou bez hodnoty, avšak v průběhu dědického řízení bylo zjištěno, že se jedná o sběratelsky velmi cenné exempláře.

⁸⁵ KOVÁŘOVÁ, Daniela. 3. Když se člověk připravuje na smrt. Dědické právo podle nového občanského zákoníku. Praha: Leges, 2015. s. 54

⁸⁶ DVOŘÁK, Jan a kol. Občanské právo hmotné..., s. 53

⁸⁷ ŠVESTKA, Jiří. Účel a základní zásady dědického práva..., citováno z noveaspi.cz

⁸⁸ Nebyla dříve platným zákonem č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, ve znění účinném ke dni 1. ledna 1951 a zákonem č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění zákona č. 428/2011 Sb. upravena.

⁸⁹ SVOBODA, Jiří. § 1649 [Forma prohlášení o vydědění]. In: FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022. s. 408, marg. č. 4.

⁹⁰ DVOŘÁK, Jan a kol. Občanské právo hmotné..., s. 53

⁹¹ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. 3.3.8 [Negativní závěť]. Dědické právo v praxi. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 18, marg. č. 29.

⁹² SEŠINA, Martin. § 1649 (forma právního jednání). In: ŠVESTKA, Jiří a kol. Občanský zákoník: Komentář..., citováno z noveaspi.cz

⁹³ DVOŘÁK, Jan a kol. Občanské právo hmotné..., s. 53

⁹⁴ Čím dojde k vyloučení takového nepominutelného dědice na povinný díl, ke kterému by mu jinak svědčilo právo.

⁹⁵ Tomuto dědici by svědčilo dědické právo v souladu se zákonnou posloupností.

zastává Kittel⁹⁶, dále Talanda spolu s Talandovou a Plášilem⁹⁷ či Eliáš⁹⁸. Argumentace těchto autorů je podpořena dřívější úpravou obsaženou ABGB a názorem Roučka, dle které bylo přípustné připravit nepominutelného dědice o jeho dědické právo a to za předpokladu absence zásahu co jeho povinného dílu⁹⁹. Přičemž DZ k občanskému zákoníku se výslovně přihlásila k tradici ABGB a dědictví předválečného Československa, zejména pak k navázání na vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937¹⁰⁰. Německý právní řád¹⁰¹ obsahuje možnost bez jakéhokoli omezení vyloučit příbuzného, manžela nebo registrovaného partnera ze zákonné posloupnosti. Pro možnost negativní závěti vyloučit z dědické posloupnosti nepominutelného dědice svědčí argumentace spočívající v možnosti opomenout nepominutelného dědice v pořízení pro případ smrti a tímto způsobem mu odebrat právo na dědický podíl¹⁰². Jinými slovy, jestliže existuje možnost vyloučit dědice z jeho práva na dědický podíl mlčky, tím spíše jej lze vyloučit z práva na povinný díl výslovným uvedením¹⁰³. Krom již uvedené argumentace lze výše uvedené závěry podpořit zákonnou dikcí. Zejména pak pravidlem vyjádřeným v § 574 OZ, v souladu s ním je nezbytné hledět spíše jako na platné, než neplatné¹⁰⁴. Dalším podpůrným argumentem je znění § 1494 odst. 2, věta první občanského zákoníku, dle které je nezbytné vyložit závěť tak, aby bylo maximálně vyhověno vůli pisatele závěti. Nejvyšší soud převzal toto výkladové pravidlo do své rozhodovací praxe vztahující se k občanskému zákoníku¹⁰⁵.

Opačný názor, razící nemožnost vyloučení nepominutelného dědice z dědické posloupnosti zastává nejen Svoboda¹⁰⁶, Bednář¹⁰⁷¹⁰⁸ či Sešina¹⁰⁹, ale i judikát Městského

⁹⁶ KITTEL, David. § 1649 [Prohlášení o vydědění, Negativní závěť]. In PETROV, Jan a kol. Občanský zákoník. Komentář, s. 1591–1592 a 1595, shodně KITTEL, David. § 1649 [Prohlášení o vydědění, Negativní závěť]. In PETROV, Jan a kol. Občanský zákoník. Komentář, 2. vydání, s. 1694

⁹⁷ TALANDOVÁ, Iveta, TALANDA, Adam, PLÁŠIL, Filip. Postavení nepominutelného dědice. Ad Notam, 2019, roč. 25, č. 1, s. 31 a násl.

⁹⁸ ELIÁŠ, Karel a kol. Občanské právo pro každého. Pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku. Praha: Wolters Kluwer, 2013, s. 294

⁹⁹ ROUČEK, František. § 772. In: ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír a kol. Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi, Díl třetí. Praha: V. Linhart, 1936 (reprint ASPI Publishing, 2002). 438–439 s.

¹⁰⁰ Tento zákon nebyl přijat v důsledku událostí, jež nastaly po mnichovském diktátu.

¹⁰¹ Bürgerliches Gesetzbuch (BGB) § 1938 Enterbung ohne Erbeinsetzung

¹⁰² § 1651 odst. 1 OZ

¹⁰³ TALANDOVÁ, Iveta. Hmotněprávní a procesní aspekty vydědění. Olomouc, 2020. Disertační práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Právnická fakulta. Vedoucí práce Klára Hamulřáková. s. 137

¹⁰⁴ Shodně DZ k OZ, § 574–579, která uvádí následující „povaze soukromého práva a rozumné potřebě běžných soukromých občanských styků odpovídá jako hlavní zásada pravidlo, že je namísto hledat spíše důvody pro platnost právního jednání než pro jeho neplatnost (zásada potius valeat actus quam pereat).“

¹⁰⁵ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. července 2021, sp. zn. 24 Cdo 750/2021

¹⁰⁶ SVOBODA, Jirí. § 1649 [Forma prohlášení o vydědění] ...

¹⁰⁷ BEDNÁŘ, Václav. Testamentární dědická posloupnost. Praha: Aleš Čeněk. 2011, s. 37

¹⁰⁸ BEDNÁŘ, Václav. Několik poznámek k vydědění. Bulletin advokacie. 2018, č. 10 s. 25

soudu v Praze¹¹⁰, který tak činí bez nároku na odůvodnění. S nejpřesvědčivější argumentací přichází Bednář, který s ohledem na systematický a jazykový výklad dochází k závěrům, že k vyloučení nepominutelného dědice z dědické posloupnosti má sloužit vydědění a nikoli tzv. negativní závět¹¹¹. Svoboda¹¹² pak argumentuje pouze jazykovým výkladem, zejména že daná problematika § 1649 odst. 2 občanského zákoníku je jasná a panuje zcela nepochybný zákaz vykládat takovouto zákonnou normu *contra legem*, přičemž odmítá možnost uplatit jednu z vkladových metod. Takovouto výkladem, který se více, než nabízí je teleologický výklad, s jehož pomocí zkoumáme smysl a účel daného ustanovení. Sešina se omezuje pouze na konstatování nemožnosti odejmout zákonnému dědici jeho dědický podíl, aniž by pro své tvrzení nabídl jakoukoli argumentaci, jakou nabízí třeba Bednář, nebo Talandová a spoluautoři.

Mají-li být odstraněny jazykové a hodnotové rozpory uvedené výše a respektován názor zastávaný Talandovou, Talandou, Plášilem, Frintou, Kittlem a Eliášem, je nezbytné, aby došlo k novelizaci nejasného ustanovení. Z tohoto důvodu se jeví být vhodné vypustit z textu výraz *nikoli nepominutelný*. Talandovou¹¹³ navrhované novelizované znění § 1649 odst. 2 OZ by znělo: „*Stejným způsobem může zůstavitel prohlásit o některém z dědiců nikoli nepominutelných, jemuž svědčí zákonná dědická posloupnost, že pozůstalosti nenabude.*“

¹⁰⁹ SEŠINA, Martin. § 1649 (forma právního jednání) ...

¹¹⁰ usnesení Městského soudu v Praze ze dne 31. října 2017, sp. zn. 24 Co 92/2017

¹¹¹ BEDNÁŘ, Václav. Testamentární ... s.37

¹¹² SVOBODA, Jiří. § 1649 [Forma prohlášení o vydědění] ... marg. č. 7

¹¹³ TALANDOVÁ, Iveta. Hmotněprávní a procesní aspekty s. 137

3 Allografní závěť

Allografní závěti rozumíme právní jednání pro případ smrti, zákonem¹¹⁴ definované jako: „Závěť, kterou zůstavitel nenapsal vlastní rukou, musí vlastní rukou podepsat a před dvěma svědky současně přítomnými výslovně prohlásit, že listina obsahuje jeho poslední vůli.“ Jedná se o pořízení pro případ smrti ve formě soukromé listiny, tedy bez spolupůsobení notáře coby úřední osoby, nicméně neznamená to nemožnost zůstavitele takovouto soukromou listinu uložit v úschově u notáře. Kořeny tradice allografní závěti sahají k obecnému zákoníku občanskému, účinného na našem území již před vznikem republiky. Tento způsob pořizování mortis causa byl převzat i, dnes již neúčinným, starým občanským zákoníkem, který jej upravoval v § 476b a jako pomyslná nit táhnoucí se napříč stoletími, režimy vládnutí a společenskému vývoji nacházíme i dnešním občanském zákoníku možnost pořídít pro případ smrti allografní závěti. Znění občanského zákoníku, oproti holografní závěti, nepožaduje, aby byl celý byl zůstavitelem sepsán vlastní rukou. Zákon rozeznává tzv. prostou allografní závěť a tzv. speciální allografní závěť, pro platnost které ukládá, s ohledem na velmi specifické okolnosti, zvláštní podmínky a předpoklady. Definice allografní závěti obsažená v právní úpravě může na své adresáty, zejména bez právního vzdělání, působit jako jasná, srozumitelná a určitá. Ve skutečnosti v sobě definice skrývá spoustu různých větších či menších úskalí, o kterých bude pojednáno níže. Jelikož je právní úprava napříč jednotlivými zákoníky obdobná. Lze pro výklad a objasnění problematických prvků allografní závěti využít historický výklad a závěry obsažené v dřívější literatuře, judikatuře, ovšem za současného zachování respektu k základním zásadám a vůdčím ideám tvořící základ současného občanského zákoníku.

Stěžejní otázkou, která vyvstává je jazyk, v jakém by měla být poslední vůle sepsána, aby mohla vyvolávat zůstavitelem zamyšlené účinky. Je potřeba si uvědomit, že závěť sepsaná v jiném, než úředním jazyce, není apriori neplatnou. Už vůbec tomu tak není, jestli že by měla být neplatnost dovozována pouze z neznalosti použitého jazyka na straně soudu. Takovýmto postupem by došlo nejen k pošlapání autonomie vůle zůstavitele ale i k denegatio iustitiae. Již prvorepubliková judikatura¹¹⁵ dospěla k závěru, že závěť napsaná v německém jazyce má být přeložena do českého jazyka a následně posouzena. Závěry prvorepublikového soudu bychom měli akceptovat i nyní o více, než sto let později, neboť jsou i v kontextu dnešní doby správné. Koneckonců i občanský zákoník stojí na volnosti vůle jednatelce, jakým jazyk svou

¹¹⁴ § 1534 OZ

¹¹⁵ rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 17. května 1922, sp. zn. R I 613/22, publikováno ve Vážného sbírce pod. č. 1678

vůli zachytí, na co obsah vůle zachytí a jakou mu dá strukturu¹¹⁶. Pro účely dědického práva a posouzení platnosti závěti není tedy důležité jakým jazykem bylo pořízení pro případ smrti sepsáno, ale jestli zůstavitel cizí jazyk ovládal a mohl se tedy seznámit s obsahem listiny, následně pak o tomto obsahu prohlásit, že se jedná o jeho poslední vůli. K povinnosti svědků ovládat jazyk, v němž je závět sepsaná bude blíže pojednání níže.

Nejvyšší soud dostal v roce 2018 možnost vyjádřit se k některým, z pohledu práva problematickým otázkám, které mají vztah k allografní závěti. Jednalo se zejména o otázku v čem může, respektive musí spočívat zákonem požadované vyslovené prohlášení zůstavitel o tom, že listina obsahuje jeho poslední vůli. Skutkové okolnosti případu posuzované Nejvyšším soudem byly následující. Německý občan, žijící střídavě na území České republiky a v cizině se rozhodl pořídit pro případ smrti a zvolil si formu allografní závěti. Tuto závět sepsal v průběhu hospitalizace, svědky závěti byli pracovníci zdravotnického zařízení. Zůstavitel se v pořízeném testamentu rozhodl veškerý svůj majetek odkázat paní. Samotný akt probíhal tak, že zůstaviteli byla předložena listina, kterou si celou přečetl, v průběhu souhlasně pokyvoval hlavou, následně listinu podepsal a pronesl slova „ano je to v pořádku“. Před Nejvyšším soudem tedy vyvstala otázka, zda lze alespoň jednotlivé části jednání vnímat jako potvrzení, že listina obsahuje poslední vůli zůstavitele. Nejvyšší soud¹¹⁷ dospěl k více závěrům, přičemž s některými se ztotožňují více, než s jinými. Naprosto se ztotožňují s uvedeným hodnocením provedeným Nejvyšším soudem, že ze znění zákona nelze dovozovat povinnost, která by podmiňovala platnost poslední vůle užitím jistého slovního spojení či formule. Ostatně k tomuto závěru dospěl již v roce 2008¹¹⁸. Bezbřehé lpění na vyslovení jistého slovního spojení, navíc spojené s neplatností učiněného právního jednání, by bylo přehnaným formalismem a v konečném důsledku by vedlo k potlačení testovací svobody jednotlivců. Stalo by se tak v důsledku obav, že jejich, jinak bezvadné pořízení mortis causa, nevyvolá zůstavitelem zamýšlené účinky. Úvahy dovolacího soudu se následně ubíraly směrem k nemožnosti projevit souhlas s obsahem allografní závěti konkludentně. V rozsudku senát Nejvyššího soudu v čele s doktorem Fialou dospěl na základě textu zákona, tedy jazykového výkladu, k závěru odůvodňující nemožnost projevit souhlas s obsahem závěti konkludentně. Odvolávají se na slovo použité zákonodárcem, které zní *výslovně*. Domnívám se, že učiněný závěr by měl být revidován. Důvody pro tuto revizi spatřuji nejméně dva. Tím

¹¹⁶ MELZER, Filip, KORBEL, František. Písemnost, elektronický a biometrický podpis v elektronickém právním jednání. Bulletin advokacie. 2014, č. 12 s. 31

¹¹⁷ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. července 2018, sp. zn. 21 Cdo 2704/2018

¹¹⁸ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. dubna 2008, sp. zn. 21 Cdo 1/2007

prvním je, že zákonodárce takovýmto požadavkem na výslovné potvrzení, ve smyslu jak jej chápe nejvyšší soud, znemožnil pořizovat tímto způsobem celé skupině osob, která v důsledku změny zdravotního stavu nemůže mluvit a tedy nemají možnost vyhovět požadavku na výslovné souhlas. Druhým mým předkládaným argumentem je, že by se měla prosadit úprava obsažená v obecné části občanského zákoníku. Jedná se konkrétně o pravidlo obsažené v § 546 občanského zákoníku¹¹⁹. Stanovené pravidlo chování umožňuje, aby byla vůle projevena i jiným způsobem nevzbuzující pochybnosti o záměru jednajícího. Takovéto řešení se jeví být elegantním a nedochází ani k oslabení právní jistoty. Je tomu tak s ohledem na kombinaci souhlasného přikyvování při čtení závěti a následnému podepsání můžeme dojít ke zcela bezpečnému závěru o tom, že zůstavitel chtěl projevit právě takovou vůli, jenž je zachycena v závěti. Lze si jen stěží představit situace, v níž by si zůstavitel listinu přečetl, souhlasně během toho pokyvoval, následně podepsal, ale v konečném důsledku by nesouhlasil s takto projevenou poslední vůli. Pro závěr mnou uváděný svědčí i požadavek, aby se na právní jednání hledělo spíše jako na platné, než neplatné, a aby byla bylo v maximální možné míře vyhověno poslední vůli zůstavitele. Nakonec i Rouček¹²⁰ dochází k závěru, že ona výslovnost není naplněna konkludentním jednáním spočívající pouze v podpisu, ale ovšem potřeba, aby k tomuto přistoupilo i jiné znamení či výslovný projev. Rouček dále pod ono jiné znamení řadí mimo jiné i kývnutí hlavou, přitakání či po přečtení závěti zůstavitelovo prohlášení „*ano je to správně*“, to vše je ještě korigováno danými okolnostmi případu, tak aby bylo zřejmé, že zůstavitel projevil svou vůli.

Za velmi podstatnou, ne-li přímo klíčovou, náležitost závěti je považován podpis zůstavitele a svědků závěti. S ohledem na tento zásadní význam podpisu, jehož absence způsobí že testament nevyvolá požadované účinky, tedy je neplatný, považuji za podstatné věnovat část své diplomové práce otázkám spojeným s podpisem, jakými jsou, co vše v dědickém právu považujeme za podpis, zda musí být čitelný, případně jaký je vztah závěti a elektronického podpisu. Předtím, než se dostaneme k samotnému pojmu podpis, je potřeba objasnit, jaké funkce zpravidla podpisu přisuzuje občanskoprávní nauka. Nauka rozeznává celkem tři klíčové funkce podpisu, Jedná se o důkazní funkci, neméně důležitou funkcí je identifikační funkce a celou triádu uzavírá funkce stvrzující konečnost projevu vůle. Důkazní funkce je pro dědické právo nepostradatelná, je tomu tak i s ohledem na skutečnost již jednou zmíněnou, tedy že pořízení pro případ smrti vyvolá právní účinky až v okamžiku, kdy už se

¹¹⁹ Právně lze jednat konáním nebo opomenutím; může se tak stát výslovně nebo jiným způsobem nevzbuzujícím pochybnost o tom, co jednající osoba chtěla projevit.

¹²⁰ ROUČEK, František. § 723. In: ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír a kol. Komentář..., s. 318

pořizovatel nemůže k pořízení mortis causa vyjádřit. Důkazní funkce odráží vážnost projevu vůle jednatelce, která je zachycena na listině obsahující právní jednání¹²¹. Melzer s Korbelem¹²² ho pak přirovnávají k podání ruky na důkaz souhlasu Prostřednictvím identifikační funkce podpisu dochází k tomu, že je možné určit, která z okruhu osob připadající v úvahu právně jednala. Identifikační funkce je velmi zřetelně posílená u pořízení pro případ smrti ve formě veřejné listiny, neboť notář je při sepisu notářského zápisu povinen ověřit si totožnost osoby, se kterou bude sepisovat notářský zápis. Otázka zda je nezbytné umístění podpisu na konci a tím naplnění funkce vyjadřující správnost a definitivnost projevu byla vyřešena Nejvyšším soudem. Dle názoru dvacátého prvního senátu¹²³ je nezbytné, aby byl podpis umístěn na konci samotného dokumentu (v posuzovaném případě závěti) a to právě, aby bylo jednání jednatelce podepsáním listiny završeno. Ke shodnému závěru jako Nejvyšší soud dochází rovněž Sadecký¹²⁴. Drachovský spolu s Fischerem¹²⁵ poznamenávají, že text, který by následoval po podpisu nemůže být právně závazný a to ani tehdy, jestliže by na předchozí text logicky navazoval, nebo jej rozvíjel. Takovýto závěr lze respektovat, neboť s ohledem na právní jistotu není žádoucí, aby mohlo být do volného místa pod podpisem cokoli vepsáno. Na druhou stranu se mi zdá přísný požadavek na umístění podpisu v případě, že by zůstavitel popsal celý list papírů, tak že by na něm bylo jediné volné místo nahoře a do tohoto volného místa se rozhodl umístit svůj podpis. Občanský zákoník neobsahuje žádné ustanovení, které by explicitně stanovovalo obligatorní umístění podpisu, je tedy potřeba při posuzování vyjít ze skutečné vůle zůstavitele¹²⁶. V důsledku přístupu zvoleného Nejvyšším soudem by takováto závěť nebyla připuštěna a zůstavitelova poslední vůle nevykonána. Doktrínou zastávaný pohled na náležitosti podpisu je zcela správným a korektní. Nauka shledává jako platné právní jednání, které obsahuje podpis „*Tvá matka, Tvůj otec*“ apod., a to za předpokladu, že bude nepochybné, kdo je jednatelce osobou. Na závěr pojednání o podpisu je potřebné zmínit, že platná právní úprava dědického práva neumožňuje závěť podepsat elektronickým podpisem a trvá na podpisu vlastnoručním v tom nejryzejším slova smyslu.

¹²¹ JANOUŠEK, Michal. § 561 [Písemná forma právního jednání]. In: LAVICKÝ, Petr a kol. Občanský zákoník ... s. 1781, marg. č. 16.

¹²² MELZER, KORBEL. Písemnost.... 31

¹²³ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. října 2016, sp. zn. 21 Cdo 5591/2015

¹²⁴ SADECKÝ, Lukáš. Některé úvahy ohledně umístění (vlastnoručního) podpisu v rámci zásadního písemného právního jednání. Ad Notam, 2021, roč. 27, č. 4, s. 3

¹²⁵ DRACHOVSKÝ, Ondřej. Podpis jako podmínka platnosti závěti s akcentem na holografy. Ad Notam, 2020, roč. 27, č. 3, s. 3

¹²⁶ JANOUŠEK, Michal. § 561 [Písemná forma právního jednání]. In: LAVICKÝ, Petr a kol. Občanský zákoník ... s. 1794, marg. č. 25.

3.1 Svědkové závěti

Přítomnost svědků při prohlášení zůstavitele, že listina obsahuje jeho poslední vůli, můžeme označit jako tzv. essentialia negotii. Na ustanovení upravující okruh otázek se vztahem ke svědkům závěti si můžeme opětovně demonstrovat společenský vývoj. Zatímco dříve nauka¹²⁷¹²⁸ považovala za nezbytné zdůraznit rovnost svědeckví žen a mužů, dnes již takovéto zdůraznění nejsou potřebné. Ustanovení § 1539 a násl. občanského zákoníku obsahující úpravu svědků závěti je inspirováno dřívější právní úpravou, tedy obecným zákoníkem občanským a zejména pak starým občanským zákoníkem.

Ačkoli starý občanský zákoník v žádném svém ustanovení nepožadoval, aby svědci závěti ovládali jazyk, ve kterém je závěť sepsána, dospěl Nejvyšší soud¹²⁹ k zcela opačnému závěru. Jednadvacátý senát opřel svou argumentaci o následující závěr „*závěť může být sepsána v jakémkoliv jazyce za předpokladu, že jej pořizovatel zná. S ohledem na skutečnost, že u formy závěti podle ustanovení § 476b obč. zák. je vyžadována přítomnost svědků, musí i oni znát jazyk, v němž je závěť pořizena.*“. Takovýto závěr byl podroben značné kritice ze strany nauky. Bednář¹³⁰ zcela správně poukazuje na nesprávnost závěrů učiněných Nejvyšším soudem a připomíná, že nezbytné je, aby svědci znali jazyk, v němž byla vůle souhlas s obsahem listiny projeven. Nezbytná znalost jazyka, v němž má být souhlas s obsahem listiny je logická, neboť svědci nemůžou dosvědčit právní úkon, kterému nemají možnost porozumět. Na tomto místě se sluší podotknout, že svědci závěti vůbec nemusí znát obsah závěti, proto jim je doporučeno ke svému podpisu připojit doložku „*jako svědek závěti*“, čímž se má zajistit jejich ochrana před případnými nekalými úmysly pořizovatele¹³¹. Soudce Nejvyššího soudu při formulování svých závěrů možná svedla na špatnou cestu úprava svědků obsažená v notářském řádu, věnována svědkům notářského zápisu jestliže je účastníkem osoba neschopna psát nebo číst. Podle § 65 notářského řádu je nezbytné, aby svědci, v zákoně předvídané situaci, byli seznámeni s tím, co má být pojato do notářského zápisu a přítomni při jeho předčítání a schválení konečného znění. Nicméně ani tato rozdílná úprava dopadající na zcela odlišnou situaci, než řešil Nejvyšší soud nemůže ospravedlnit závěry, ke kterým soudci dvacátého prvého senátu dospěli. Ze svědeckví o projeveném

¹²⁷ ROUČEK, František. § 591. In: ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír a kol. Komentář..., s. 151

¹²⁸ SVOBODA, Emil. Dědické právo. Praha: Vesmír, 1921, s. 34

¹²⁹ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. července 2018, sp. zn. 21 Cdo 2704/2017

¹³⁰ BEDNÁŘ, Václav. Glosa: K rozsudku NS ve věci postavení svědků při pořizování závěti [online]. advokatinidenik.cz, 27. ledna 2019 [cit. 1. března 2023]. Dostupné na < https://advokatinidenik.cz/2019/01/27/glosa-k-rozsudku-ns-ve-veci-postaveni-svedku-a-jejich-zpusobilosti-pri-porizovani-proste-allografni-zaveti/#_ftn4 >

¹³¹ Například před situací, kdy by listina na místo závěti obsahovala uznání dluhu.

souhlasu zůstavitele jsou vyloučení závětní dědici¹³², dále pak osoby blízké povolánému dědici, osoby zaměstnané u závětního dědice, osoby závislé na závětním dědici. Judikatura¹³³ dospěla k závěru, že svědkem závěti nemůže být ani fyzická osoba, která je společníkem, zaměstnancem nebo členem statutárního orgánu právnické osoby povolané závětí k dědění. Nejvyšší soud k takovému závěru dospěl s ohledem nemožnost rozlišit, míru ovlivnění svědka svým vztahem k právnické osobě. Jako svědci závěti jsou rovněž vyloučeni ti, kteří se ocitli jako svědci závěti omylem a chybí zde vůle, aby tato náhodná osoba byla svědkem závěti. Nejvyšší soud se zabýval i otázkou pořadí jednotlivých náležitostí obsažených v allografní závěti a dospěl k následujícímu závěru: „*závěť sepsaná podle ustanovení § 1534 o.z. je platným právním úkonem jen tehdy, jestliže ji zůstavitel podepsal vlastní rukou, jestliže zůstavitel před dvěma svědky současně přítomnými výslovně projevil, že listina obsahuje jeho poslední vůli, a jestliže se svědci na závěť podepsali; nezáleží přitom na pořadí, v jakém se tyto náležitosti splnily, stalo-li se tak v bezprostřední časové souvislosti, takže se jednotlivé úkony jeví jako jednotný úkon*¹³⁴“. Svědkům závěti, jakož i jiným osobám, je sice § 1550 občanského zákoníku uložena povinnost zachovávat mlčenlivost o obsahu poslední vůle. Avšak formulace § 1550 zavazuje pouze k náhradě újmy způsobené pořizovateli. Lze si představit situaci, ve které má zůstavitel dva syny. Zatímco první je násilnický, svalnatý vysoký muž, druhý je slušný, zdvořilý a průměrné postavy. Zůstavitel se tedy rozhodne v závěti vše odkázat slušnému synovi vedoucí řádní život. Jenže dojde k vyřazení obsahu závěti druhému synovi a otec se rozhodne závěť zrušit, protože byl vyřazen její obsah a nestihne již pořídit novou. V takovémto případě by neměl žádný z dědiců nárok na náhradu újmy a dokonce by nedošlo ani k nástupnictví do práv zůstavitele vůči svědkovi, který porušil mlčenlivost, neboť nárok nebyl za života zůstavitele uplatněn u orgánu státu. Problematické bude rovněž dokazování, který ze svědků porušil jemu zákonem uloženou povinnou mlčenlivost.

¹³² Povolání svědků za závětní dědice dochází k relativní neplatnosti závěti a to právě ve vztahu k těm svědkům, kteří jsou zároveň závětní dědici.

¹³³ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. května 2006, sp. zn. 21 Cdo 2600/2005

¹³⁴ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. srpna 2018, sp. zn. 21 Cdo 1706/2018

4 Holografní závěť

Nejjednodušší, dalo by se říct až moc jednoduchým, způsobem prořízení pro případ smrti je holografní závěť. Mezi výhody vlastnoručního pořízení pro případ smrti zcela jistě patří minimální náklady spojené s pořízením v takovéto formě, relativní jednoduchost a v neposlední řadě také možnost flexibilně reagovat na náhlou změnu poměrů v mezilidských vztazích. Tyto výhody se můžou v okamžiku proměnit v nevýhody. Fiala¹³⁵ varuje před sepisem vlastnoručních závětí pod vlivem emocí, lhotejnost zda se jedná o pocity pozitivní nebo negativní. Značnou nevýhodu pak spatřuje v zatížení závěti nedostatky obsahového rázu nebo užití odborné terminologie dědického práva, které pořizovatel špatně interpretuje, nebo jim přisuzuje jiný význam, např. dědice označí za odkazovníka. Zákonná úprava holografní závěti je upravena v § 1533 a pro platnost závěti požaduje, kromě obecných předpokladů uvedených v jiné části zákona, aby celý text závěti napsán vlastní rukou a rovněž vlastní rukou podepsán. Případná nepřítomnost byť i jediné z těchto dvou uvedených požadavků kladených zákonodárcem na vlastnoruční poslední vůli, má za důsledek absolutní neplatnost závěti jako celku. Jestliže jsem se zmínil v kapitole věnované obecné problematice závěti o závěti zachycené v elektronické podobě, považuji za nutné připomenout závěry, ke kterým jsem dospěl a reflektovat je s vlastnoručním pořízením mortis causa. Vzhledem k tomu, že vlastnoruční závěť může být zachycena prakticky na jakémkoli nosiči informací, od listu papíru, přes fakturu až po toaletní papír, tak dochází ke značnému oslabení jedné z funkcí pořízení mortis causa. Touto oslabenou úlohou je varovná funkce. Jestliže dochází k takovémuto markantnímu oslabení základní funkce, mám za to že závěť sepsaná vlastní rukou na tabletu by měla být spíše platná, než neplatná. Případný spor z takovéhoho pořízení pro případ smrti vzešlý by měl být řešen mimo dědické řízení. K problematice důkazního břemen ve sporech o dědické právo vizte kapitola šestá.

4.1 Úskalí při pořízení pro případ smrti ve formě holografní závěti

Právo zůstavitele pořídit pro případ smrti ve formě vlastnoruční závěti s sebou přináší spoustu více, či méně nápadných úskalí, které v konečném důsledku ve svém součtu mohou zapříčinit až neplatnost závěti. Přičemž v důsledku neplatného pořízení mortis causa není a nemůže být zajištěno splnění poslední vůle zůstavitele.

Prvním problematickým aspektem, který je velmi úzce spjat s vlastnoručním testamentem je krasopis. Není vůbec rozhodné, zda se pořizovatel rozhodne zachytit obsah své poslední

¹³⁵ FIALA, Roman. § 1533 [Holografní závěť]. In: FIALA, Roman a kol. Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). 2. vydání. Praha: C. H. Beck. 2022, s. 142, marg. č. 2.

vůle tiskacími, či psacími písmeny, popřípadě jej napíše z části psacím a z druhé části tiskacím písmem, důležité je, aby někdo dokázal závěť přečíst. Notář vystupující jako soudní komisař v řízení o pozůstalosti sice se může pokusit rozluštit obsah poslední vůle pomocí různých prostředků, zejména pak s pomocí v úvahu připadajících dědiců nebo příslušného soudního znalce. K náhradě nákladů spojených s vyhotovením znaleckého posudku budou následně zavázáni povolání dědicové. V případě, že se obsah závěti nepodaří rozluštit ani ustanovenému soudnímu znalci, nemůže poslední vůle vyvolat v ní zamýšlené následky a dochází k aktivaci zákonné posloupnosti, a to za předpokladu, že neexistuje jiná závěť podle které by se dalo dědit.

Jestliže se zůstavitel rozhodl pořídit ve formě soukromé listiny měl by pamatovat na rozdílnou terminologii v běžném životě a ve světě právní vědy. Jestliže bych měl uvést některé pojmy, které mohou mít jiný, než zůstavitelem zamýšlený význam, tak bych na prvním místě uvedl slovo *odkazuji*. V terminologii dědického práva se s použitím slova odkazuji pojí zřízení odkazu, tedy pohledávky za dědicem a nikoli povolání konkrétní osoby za závětního dědice. Nastíněná komplikace spočívající v rozdílné terminologii se nemusí dotýkat pouze vztahu právních pojmů a výrazů užívaných v každodenním životě. Rozpor může nastat, jestliže zůstavitel slovům běžně označující něco jiného přikládá svůj specifický význam. Nastane-li takovýto případ je v nejvyšším zájmu zůstavitele, aby v pořízení mortis causa uvedl jakým významem přikládá použitým slovům.

Nepříjemnosti mohou nastat v průběhu řízení o pozůstalosti, jakmile začne některý ze zákonných dědiců sporovat autentičnost písma, jímž je závěť sepsána. Pokud by chtěl zůstavitel posílit postavení dědiců, doporučil bych zanechat, krom poslední vůle, i další listiny¹³⁶ z různých období, ze kterých by bylo patrné, kdo je autorem. Toto doporučení bude platit tím spíše, jestliže zůstavitel sepíše testament nedominantní rukou. Takovéto listiny pak budou sloužit příslušnému soudnímu znalci, aby potvrdil či vyvrátil hypotézu, zda byla skutečně závěť sepsána zůstavitelem.

¹³⁶ Např. dopisy, blahopřání, rukopisy.

5 Praktická využitelnost jednotlivých typů závěti

Jestliže bych měl zhodnotit, která z jednotlivých závětí uvedených v této práci poskytuje zůstaviteli nejvyšší míru pravděpodobnosti naplnění jeho poslední vůle, tak bych na první místo uvedl závěť sepsaná před svědky¹³⁷. Svůj závěr opírám především o to, že přítomnost svědků zajišťuje vyšší stupeň právní jistoty o tom, kdo právně jedná. Svědci dále můžou přinést velmi důležité informace o psychickém a zdravotním rozpoložení pořizovatele, respektive jeho způsobilosti právně jednat. Je spravedlivé ovšem upozornit, na důležitost výběru svědků a to hned z několika důvodů. Prvním je, že zde musí být předpoklad přežití svědka zůstavitele, tak aby mohl skutečně podat svědectví o okolnostech důležitých pro dědické řízení. Zůstavitel by si měl vybrat za svědka závěti osobu, které důvěřuje, ale kterou nepovolává závětí za dědice. V neposlední řadě je značně ztížena možnost zatajení porízení pro případ smrti, na jehož vzniku se podílely, kromě zůstavitele i další osoby.

Vlastnoruční závěť sdílí některé kladné a negativní vlastnosti s allografní. Jedná se zejména o problematiku použitých slovních spojení. Pořizovatel vlastnoruční závěti musí velmi dbát na čitelnost jeho písma. Dále není považované za vhodné, aby zůstavitel nikomu o existenci závěti pomlčel. Může totiž stát, že nepoctivý nálezce, na kterého není v závěti pamatováno, zatají její existenci.

Při rešerši zdrojů k této diplomové práci jsem se dotazoval některých notářů, ale i notářské komory, zda vedou evidenci projednávaných pozůstalostí, v nichž byla zanechána závěť, případně zdali došlo k dědění na základě zanechané závěti. K mé smůle mi bylo sděleno, že žádnou takovouto evidenci nevedou. Ačkoli plně respektuji projev vůle zůstavitele spočívající v tom, že nepořídí závěť a dojde k dědění na základě zákonné dědické posloupnosti, zastávám názor, že by každý měl pořídit pro případ své smrti. Měli bychom si vážit vydobyté testovací svobody, možnosti právně jednat s minimálním omezením a zanechat porízení pro případ smrti. Není tomu zase tak dávno, kdy dědickému právu celému hmotnému dědickému právu bylo věnováno čtyřicet paragrafů a možnost upravit majetkové poměry po své smrti byly limitované.

¹³⁷ Ovšem s výhradou závěti pojaté do notářského zápisu. Neboť notář by měl být garantem správnosti a určitosti poslední vůle. Je rovněž svědkem psychického rozpoložení pořizovatele resp. jeho pořizovací způsobilosti. Notář má možnost se přesvědčit, že na pořizovatele nebyl činen žádný nátlak a jedná se o jeho svobodnou vůli.

6 Důkazní břemeno ve sporech o dědické právo

V první polovině minulého roku Nejvyšší soud změnil svůj pohled na to, koho tíží břemeno tvrzení a důkazní ve sporu o dědické právo. Nejvyšší soud doposud vycházel z následujícího závěru. „Při výběru účastníka, kterému má být při sporu o dědické právo uloženo podání žaloby, tj. při posuzování, či dědické právo se jeví méně pravděpodobné, lze vycházet z toho, že méně pravděpodobné je zpravidla dědické právo, které je závislé na vyvrácení existujícího dědického titulu, nebo dědické právo, které závisí na prokázání existence dědického titulu vůbec. Soud přihlíží mimo jiné také k tomu, za jakých okolností byla závěť účastníkem dědického řízení předložena, a nejeví-li se jako ‚pravděpodobné‘, že závěť by mohla být listinou neplatnou, odkáže k podání žaloby na uplatnění dědického práva toho z dědiců, který pravost a platnost závěti popírá.“¹³⁸Dle přelomového judikátu¹³⁹ je v případě vzniku sporu o existenci dědického práva mezi dědicem povoláním závětí ve formě soukromé listiny a mezi dědicem, jemuž náleží dědické právo na základě zákonné posloupnosti, je nezbytné odkázat k podání žaloby¹⁴⁰ závětního dědice, neboť jeho dědický titul se jeví být slabším. Druhým klíčovým závěrem je, že pro určení kdo je zatížen důkazním břemene ohledně pravosti a platnosti závěti, nemůže být rozhodující, kdo byl pozůstalostním soudem odkázán k podání žaloby. Největší dopad má však následující závěr „V řízení o určení dědického práva po zůstaviteli, který zemřel po 1. 1. 2014, zatěžuje důkazní břemeno ohledně zpochybněné pravosti závěti sepsané ve formě soukromé listiny toho z účastníků, který se ve svůj prospěch takové závěti dovolává (§ 565 věta první občanského zákoníku), tedy závětního dědice.“ Změna postoje učiněná Nejvyšším soudem je, v mých očích vítaným krokem a se závěry v uvedeném rozhodnutí se ztotožňuji. Uvedené závěry se nijak nedotýkají problematiky závěti sepsané formou notářského zápisu, neboť zde je platnost a pravdivost presumována zákonem.

¹³⁸ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. října 2018, sp. zn. 21 Cdo 4723/2017

¹³⁹ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. února 2022, sp. zn. 24 Cdo 2592/2021-II

¹⁴⁰ dle § 170 odst. 1 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

Závěr

Zákonodárce do občanského zákoníku vtělil hned několik způsobů, kterými lze vyjádřit zůstavitelovu poslední vůli. Velmi praktickou možností pořídit pro případ smrti je závěť. Ačkoli zákonodárce upravuje problematiku závěti v souladu s inspiračními zdroji, nenabízí řešení zdaleka všech vyvstalých problémů. V právní úpravě věnované závěti není reflektován společenský a zejména technologický vývoj. Před zákonodárcem tedy stojí nelehká výzva spočívající v přiměřené reakci na evoluci společnosti a přizpůsobení zákonné úpravy novým podmínkám. Při tvorbě paragrafového znění reagující na rozvoj moderních technologií bude nezbytné zvolit takové znění, které umožní vzájemnou symbiózu tradičních prostředků komunikace s těmi moderními. Vzájemná interakce by byla nežádoucí a mohla by vést k pokřivení obrazu vrhaného dědickým právem na své adresáty.

Obsahem diplomové práce je problematika závěti, respektive holografní a allografní poslední vůli. Závěť, coby pořízení pro případ smrti, je součástí právního řádu České republiky od jejího vzniku a i v státních útvech předcházejících hrála vždy svou roli, které byla výraznější v době Rakouskouherské monarchie, první republiky a méně výrazná v období socialismu. Pozornosti diplomové práce neunikla ani judikatura nejen českých, ale i zahraničních nejvyšších soudů. V práci jsem kriticky hodnotil některé závěry, ke kterým Nejvyšší soud České republiky dospěl, připomněl pohled doktríny a případně nabídnul a odůvodnil svůj úhel pohledu.

Zajisté bude zajímavé sledovat vývoj judikatury a to zejména ve vztahu k problematickým otázkám, o kterých pojednává kapitola věnovaná allografní závěti, neboť řešení zvolené Nejvyšším soudem je v rozporu nejen s dřívější právní úpravou, ale i s tou aktuální a s názory publikovanými vědeckou obcí, a praktiky. Pozornost by měla být věnována rovněž problematice dědění po duchovních a možnosti pořídit pro případ smrti elektronickou závěti.

ZDROJE

Komentáře

FIALA, Roman a kol. Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022. 590 s.

HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. 2080 s.

HUSSEINI, Faisal, BARTOŇ, Michal, KOKEŠ, Marian a kol. Listina základních práv a svobod. 1. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2021, citováno z beck-online.cz

LAVICKÝ, Petr a kol. Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022. 2296 s.

MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. Občanský zákoník – velký komentář § 2894-3081. Svazek IX.. Praha: Leges. 2018. 1728 s.

PETROV, Jan a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019. 3352 s.

PETROV, Jan a kol. Občanský zákoník. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2017. 3120 s.

ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír a kol. Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi, Díl třetí. Praha: V. Linhart, 1936 (reprint ASPI Publishing, 2002). 680 s.

ŠVESTKA, Jiří a kol. Občanský zákoník: Komentář, Svazek IV, (§ 1475-1720). 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. citováno z noveaspi.cz

Monografie

BEDNÁŘ, Václav. Testamentární dědická posloupnost. Praha: Aleš Čeněk. 2011. 301 s.

DVOŘÁK, Jan a kol. Občanské právo hmotné Díl čtvrtý: dědické právo. Praha: Wolters Kluwer, 2019. 196 s.

ELIÁŠ, Karel a kol. Občanské právo pro každého. Pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku. Praha: Wolters Kluwer, 2013, 316 s.

HORÁK, Ondřej a kol. Autonomie vůle zůstavitele podle občanského zákoníku z historické perspektivy. Brno: Masarykova univerzita, 2019. 185 s.

HRUDÍK, Jan, LAVICKÝ, Petr. Systém zásad soukromého práva. Brno: Masarykova univerzita, 2010. 197 s.

CHALUPA, Ivan a kol. Dědické právo. Základy soukromého práva IX. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018. 180 s.

KOVÁŘOVÁ, Daniela. Dědické právo podle nového občanského zákoníku. Praha: Leges, 2015. 288 s.

KUPKA, Ladislav. Dědičské právo hmotné. Bratislava: EUROUNION, 2014. 280 s.

MUZIKÁŘ, Ladislav, MIKEŠ, Jiří. Dědické právo v teorii a praxi. Praha: Leges, 2011. 342 s.

SKŘEJPEK, Michal. Prameny římského práva. Fontes iuris romani. 2. vydání. Praha: LexisNexis CZ, 2004. 376 s.

SVOBODA, Emil. Dědické právo. Praha: Vesmír, 1921, 104 s.

SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. Dědické právo v praxi. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. 371 s.

TILSCH, Emanuel. Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní. Část I. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019. 156 s.

Odborné časopisy

AD Notam

DRACHOVSKÝ, Ondřej. Podpis jako podmínka platnosti závěti s akcentem na holografy. Ad Notam, 2020, roč. 27, č. 3, s. 3-8

SADECKÝ, Lukáš. Některé úvahy ohledně umístění (vlastnoručního) podpisu v rámci zásadního písemného právního jednání. Ad Notam, 2021, roč. 27, č. 3, s. 3-6

TALANDOVÁ, Iveta, TALANDA, Adam, PLÁŠIL, Filip. Postavení nepominutelného dědice. Ad Notam, 2019, roč. 25, č. 1, s. 27-41

Bulletin advokacie

BEDNÁŘ, Václav. Několik poznámek k vydědění. Bulletin advokacie. 2018, č. 10, 25-28 s.

MELZER, Filip, KORBEL, František. Písemnost, elektronický a biometrický podpis v elektronickém právním jednání. Bulletin advokacie. 2014, č. 12, 31-36 s.

Časopis pro právní vědu a praxi

NĚMCOVÁ, Drahomíra. Závěť a její datace. Časopis pro právní vědu a praxi. 2017, roč. 25, č. 4, 717-737 s.

SALÁK, Pavel. Datace závěti z historické perspektivy. Časopis pro právní vědu a praxi, 2019, roč. 26, č. 3, 472-492 s

Soukromé Právo

DRACHOVSKÝ, Ondřej, FISCHER, Kristián. Digitální závěť aneb žádný papír – žádný problém (část I). Soukromé právo, 2022, č. 9

Právní rozhledy

BEZOUŠKA, Petr, HULMÁK, Milan, MELZER, Filip a kol. Pět let poté: Nové soukromé právo v předškolním věku. Právní rozhledy, 2019, č. 1, 1-9 s.

Právník

BEZOUŠKA, Petr. Civilněprávní otázky testovací svobody. Právník, 2014, roč. 153, č. 10, 816–829 s.

ELIÁŠ, Karel. Porušení zákona oklikou: fraus legis facta v civilním právu. Právník, 2018, roč. 157, č. 11, 897–921 s.

ELISCHER, David, DRACHOVSKÝ, Ondřej. Několik zastavení nad renunciační smlouvou. Právník, 2021, roč. 160, č. 6, 416–430 s.

Judikatura

Ústavní soud

nález Ústavního soudu ze dne 24. července 2007, sp. zn. I. ÚS 557/05

nález Ústavního soudu ze dne 21. dubna 2005, sp. zn. IV. ÚS 629/03

usnesení Ústavního soudu ze dne 21. května 2019, sp. zn. I. ÚS 1145/19

Nejvyšší soud

rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 17. května 1922, sp. zn. R I 613/22, publikováno ve Vážného sbírce pod. č. 1678

rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. dubna 2004, sp. zn. 30 Cdo 1190/2004

rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. března 2008, sp. zn. 21 Cdo 2968/2006

rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. srpna 2018, sp. zn. 21 Cdo 1706/2018
rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. října 2018, sp. zn. 21 Cdo 4723/2017
rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. února 2022, sp. zn. 24 Cdo 2592/2021-II
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. května 2006, sp. zn. 21 Cdo 2600/2005
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. dubna 2008, sp. zn. 21 Cdo 1/2007
usnesení Nejvyššího soud ze dne 16. července 2008, sp. zn. 21 Cdo 2767/2007
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. června 2010, sp. zn. 21 Cdo 119/2010
rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. srpna 2011, sp. zn. 21 Cdo 2992/2011
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. srpna 2013, sp. zn. 21 Cdo 2242/2012
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. října 2016, sp. zn. 21 Cdo 5591/2015
rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. července 2018, sp. zn. 21 Cdo 2704/2018
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. srpna 2019, sp. zn. 24 Cdo 4260/2018
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. července 2021, sp. zn. 24 Cdo 750/2021

obecné soudy

usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30. května 1980, sp. zn. 11 Co 127/80
usnesení Městského soudu v Praze ze dne 31. října 2017, sp. zn. 24 Co 92/2017

cizozemské soudy

Obersten Gerichtshof der Republik Österreich: Rozhodnutí ze dne 17. prosince 2018, sp. zn. 2 Ob 220/17t

Supreme court od Queensland: Rozhodnutí ze dne 6. listopadu 2013, Yu [2013] QSC 322, dostupné na <<https://www.queenslandjudgments.com.au/caselaw/qsc/2013/322>>.

Právní předpisy

Usnesení č. 2/1993 Sb., předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů
zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 480/1991 Sb., o době nesvobody ve znění pozdějších předpisů.

zákon č. 358/1992 Sb., České národní rady o notářích a jejich činnosti, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění zákona č. 428/2011 Sb.

zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, ve znění účinném ke dni 1. ledna 1951

zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění zákona 509/1991 Sb.

obecný zákoník občanský, vyhlášen Císařským patentem císaře Františka ze dne 1. června 1811, č. 946 Sb. z. s. s účinností ode dne 1. května 1812, ve znění předpisů jej měnících a doplňujících ke dni 1.1.1925

Bürgerliches Gesetzbuch (BGB), ve znění pozdějších předpisů

Akademické práce, internetové zdroje a ostatní

TALANDOVÁ, Iveta. Hmotněprávní a procesní aspekty vydědění. Olomouc, 2020. Disertační práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Právnická fakulta. Vedoucí práce Klára Hamulřáková.

DEVELOPMENT in the Law. What Is an „Electronic Will“? [online]. harvardlawreview.org, 10. dubna 2018[cit. 19. února 2023]. Dostupné na <<https://harvardlawreview.org/2018/04/what-is-an-electronic-will/>>.

BEDNÁŘ, Václav. Glosa: K rozsudku NS ve věci postavení svědků při pořizování závěti [online]. advokatnidenik.cz, 27. ledna 2019 [cit. 1. března 2023]. Dostupné na <https://advokatnidenik.cz/2019/01/27/glosa-k-rozsudku-ns-ve-veci-postaveni-svedku-a-jejich-zpusobilosti-pri-porizovani-proste-allografni-zaveti/#_ftn4>

Důvodová zpráva k zákonu číslo 89/2012 Sb., občanský zákoník

Abstrakt

V dědickém se oprávněně těší výsadnímu postavení závěť, pomocí které je zůstaviteli umožněno upravit právní poměry pro období, kdy již nebude mezi živými. Diplomová práce se zabývá některými problematickými aspekty provázející poslední vůli zůstavitele. První kapitola je věnována seznámení s tím, co je to pořízení pro případ smrti, jaké jsou jeho následky. V první kapitole je rovněž rozebrána problematika autonomie vůle a její dopad do oblasti dědického práva. V následující kapitole je pojednáno o závěti, coby jednomu z nejfrekventovanějších pořízení pro případ smrti, samostatná podkapitola se zabývá různými pohledy na problematiku tzv. negativní závěti. Třetí část práce se zabývá allografní závěti a je zde podkapitola věnována otázkám majících vztah ke svědkům závěti. V kapitole věnované závěti před svědky je rovněž pojednáno o problematice podpisu a souhlasu s obsahem listiny zachycující poslední vůli zůstavitele. V pořadí čtvrtá kapitola poskytuje prostor pro pojednání o vlastnoruční závěti, její čitelnosti a limitům při zjišťování obsahu poslední vůle. Na čtvrtou kapitolu navazuje úsek práce, v němž je představena praktická využitelnost jednotlivých typů testamentu. S ohledem na změnu postoje Nejvyššího soudu jsem se rozhodl do své diplomové práce zařadit i v pořadí šestou kapitolu, která je věnována důkaznímu břemenu ve sporu o důkazní právo.

Klíčová slova

Dědické právo, závěť, svědci závěti, vlastnoruční závěť, holografní závěť, negativní závěť, výklad závěti

Abstract

In succession, a will rightly enjoys a privileged position, by means of which the testator is enabled to regulate the legal situation for the period when he is no longer among the living. The thesis deals with some problematic aspects accompanying the testator's last will. The first chapter is devoted to the introduction of what is the acquisition in case of death, what are its consequences. The first chapter also discusses the issue of the autonomy of the will and its impact on the law of succession. The following chapter deals with wills, as one of the most frequent acquisitions in case of death, and a separate subchapter deals with different views on the issue of negative wills. The third part of the thesis deals with allographic wills and there is a subchapter devoted to issues related to witnesses to the will. In the chapter devoted to wills before witnesses, the issue of signing and consenting to the contents of the document recording the testator's last will is also discussed. In turn, the fourth chapter provides space for

a discussion of the handwritten will, its legibility and the limits in ascertaining the content of the will. The fourth chapter is followed by a section of the thesis in which the practical applicability of different types of wills is presented. In view of the change in the Supreme Court's position, I have decided to include a sixth chapter in my thesis, which is devoted to the burden of proof in probate litigation.

Key Words

Inheritance law, will, handwritten will, holographic will, negative will, interpretation of will